

АМЕРИКА,
СУЕТАТА
И СИЛАТА НА ДУМИТЕ

ЧУДЕСАТА НА ХРИСТОС
български фрески

ДОМ С КРИЛА

ОБРАЗИ: Георги Мамарчев

Библията
за пчелите и меда

СВѢТЪ
WWW.SVET.BG

СЛОВОТО КАТО ОРЪДИЕ
на любовта
или омразата

5.00 лв.



05

ISSN 1313 - 9320



9177131319320051

БР. 5/2012



ателие книжарница кёща за птици

София, ул. „Проф . Асен Златаров“ 22

Цветанка Еленкова
ЧУДЕСАТА НА ХРИСТОС:
ПЪРВОТО МЪЧЕНИЧЕСТВО **4**

Пламен Иванов
СЛОВТО КАТО ОРЪДИЕ НА
ЛЮБОВТА ИЛИ ОМРАЗАТА **20**

Ралица Кръстева
ДРЕСКОД „ШАРЕНО“
АМЕРИКА, СУЕТАТА
И СИЛАТА НА ДУМИТЕ **24**

разговор с поетите
ГАЛИНА НИКОЛОВА
И ИВАН ХРИСТОВ

36 ДОМ С КРИЛА
разговор с Анастасия Грозева

49 Маргарита Друмева
ЕДНА ПАРА ИМАМ,
НА ГЕОРГИ Я ДАВАМ

68 Архим. Павел Стефанов
БИБЛИЯТА
ЗА ПЧЕЛИТЕ И МЕДА

Главен редактор
Илиана Александрова

Редакционна колегия
Тодор Кичуков
Андрей Романов
Мариян Стоянинов
Пламен Сивов

Дизайн и предпечат
Гергана Икономова

Разпространение
Венцислав Попиванов

Адрес на редакцията
София 1330
ул. Младежка искра 3
тел./факс: (02) 987 1655
e-mail: svet@pravoslavie.bg

Печат
Класик дизайн

В списанието
са използвани снимки на:

Пламен Сивов
Джонатан Дън
Анастасия Грозева
Маргарита Друмева
архим. Павел Стефанов

WWW.SVET.BG

УВОДНИ ДУМИ



ИЛИАНА АЛЕКСАНДРОВА

Словото

...Игва времето, когато хората ще познават само езика, ще му вярват изцяло и непрестанно ще се чудят защо има толкова малко въздействие. И защото ще престанат да си служат със Словото, те дори няма да знаят вече какво значи то, и ще вдигнат рамене пред тези, които ще им припомнят, че в началото е било Словото. (Морис Дрюон)

Словото като начало,
Словото като спасение,
Словото като път,
Словото като език
Словото като истина,
(или като лъжа)...

Словото е всичко това; и още много.

*В начало
беше Словото,
и Словото беше у Бога,
и Бог беше Словото.*

То беше в начало у Бога.

*Всичко чрез Него стана
и без Него не стана нито едно от онова,
което е станало.*

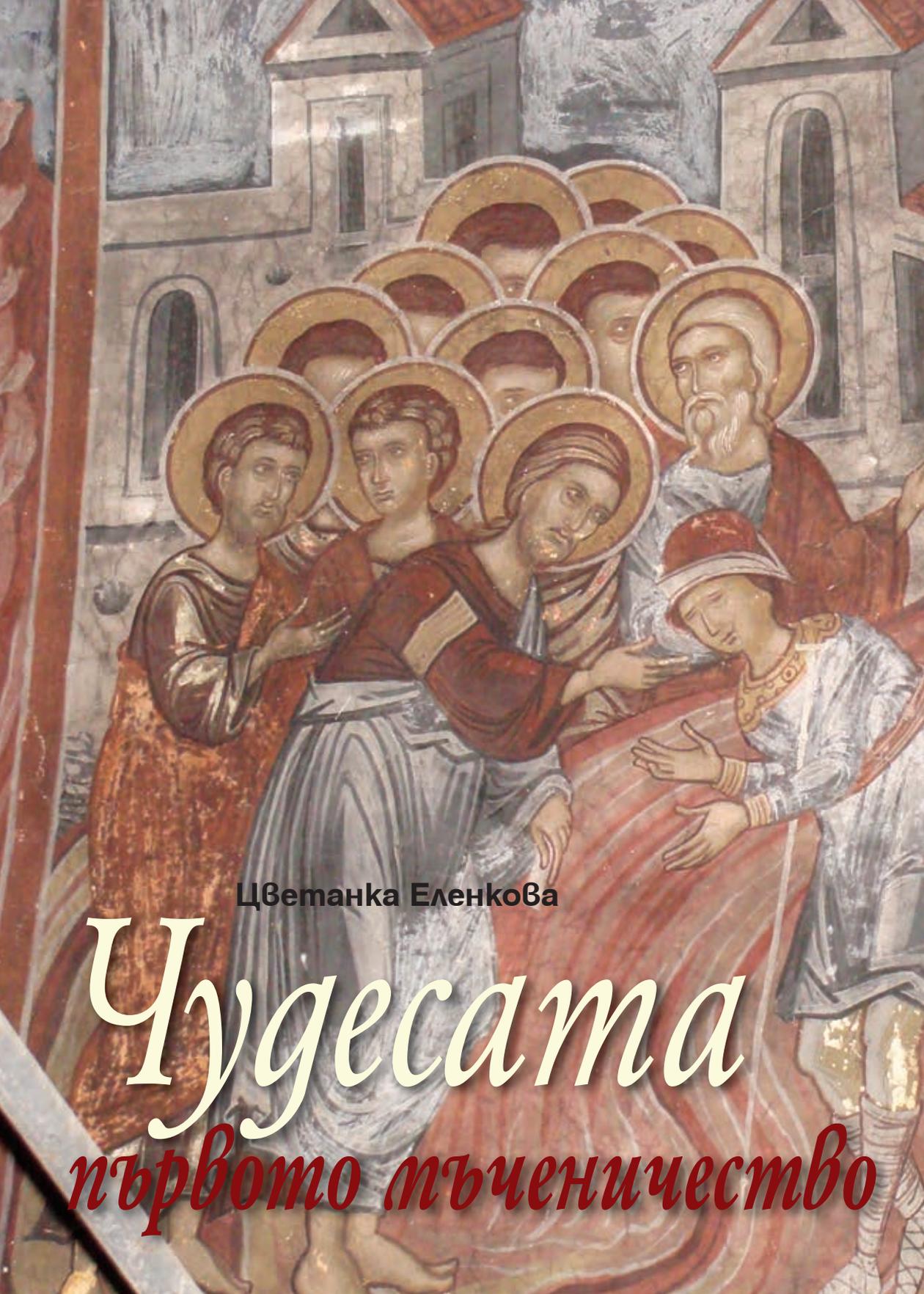
*В Него имаше живот,
и животът беше светлината на човеците.*

*И светлината в мрака свети,
и мракът я не обзе.*

(Иоан 1: 1-5)

Слово е дума за Логоса - за божествената неизменна истина, която гържи света. Дума за смисъла, но и дума за онова, в което сме превърнали този смисъл. Нашите думи не могат да изговорят Словото, което беше „в начало”. През думите в душите ни се изговаря светът. Но в играта на тези думи понякога се явяват божествени отблясъци.

Скритата природа на думите, силата на думите, създаването на светове чрез думите и унищожаването на светове... – до тези въпроси се допират творците на словесно изкуство; но не само те. Познаването на света през думите е възможност и опасност, пред която сме изправени всички.



Цветанка Еленкова

Чудесата

първото тъченичество

БЪЛГАРСКИ ФРЕСКИ

на Христос:





В

своята „Софиология на смъртта” протоiereй Сергей Булгаков пише: „Става ясно, че всеки човек умира с Христос, и Христос съ-умира с всеки човек, с неговата болест, с неговото страдание. И това е всъщност цената на изкуплението”. В тази цена на изкуплението винаги има две страни – Той и ние. Които в българските фрески са изразени от зографите по много категоричен начин. Никой не стои между Христос и болните. Освен неговата дясна ръка, която се насочва към страдащия. С двата пръста на Бого-човек, чието послание идва още веднъж да потвърди библейското отричане на всякак-ви звездобройци, врачки, лечители. Защото ако не си достигнал онази висока степен на обожение, която е Христовото послание за нас, на бого-човешкото, не би могъл да лекуваш физическите и душевни недъзи. Неслучайно Спасителят казва за изгонването на беса от епилептика: „Тоя

пък род не излиза, освен с молитва и пост”, обръщайки се веднага към учениците: „...ако имате вяра колкото синапово зърно, ще речете на тая планина: премести се от тука там, и тя ще се премести;” (Мат. 17:20-21).

Необходимото условие, за да лекуваш, дори себе си, както архимандрит Софроний Сахаров пише, е онази вяра – не психологическата, а онтологичната, която е способна да породи вътрешна енергия, побеждаваща болестта. Онази висока степен на приближаване до Бога, когато двата пръста, единият с Божието начало, а другият с човешкото, се съединяват и като скалпел отрязват ненужния израстък от душите и телата. Като в лявата ръка винаги държиш свитъка със Словото. В едната ръка е скалпела на благословията, в другата – Божието Слово. Това е предизвикателството на истинското лечение. Съчетанието на двете. Слово и дело, Бог и човек. Защото „по плодовете им



Изцеляване на слепороденият, Св. Стефан, Несебър

ще ги познаете” (Мат. 7:20), допълва Спасителят и още: „не само с хляб ще живее човек, а с всяко слово, което излиза от Божи уста” (Мат. 4:4).

Почти във всички фрески Христос лекува от разстояние, без да се докосва до болните, с изключение на сцената със слепородения, когато допира челото му с пръст („Св. Стефан”, Несебър) или с дъщерята на Иаир, началникът на Синагогата („Св. Стефан”, Несебър), на която хваща ръката, за да се изправи в леглото. Това докосване до челото, до ума, сякаш ни казва колко важно е да се промени мисленото, да се замеси плътта отново, да се пресътвори сътворението, за да прогледнем. Или колко е важно да не изпускаш ръката на някого, обхващайки я с длан, подобно на Неговата към

Адам и Ева във фреската „Слизане в Ада”, за да не падеш на смъртта онзи, когото е пожелала. Да се застъпваш. Христос е нашият пресътворител, нашият вечен застъпник.

Христос ни благославя, Христос докосва умовете ни, Христос ни издърпва (изражда) за живот, самият съ-умирайки с нашите болки, с решителното движение на тялото си, с волята на стъпката си, но и със съсредоточения, колкото и уморен поглед на лицето, което във фреската „Изцеляване на глухия” от Алински манастир е извърнато в болка, а тялото Му е събрано в себе си, свито във формата на семка или сълза. Лицето на Спасителя, изцелявайки ни, е изпълнено с горчивина и страдание, гори повече от страстите Му на



Дъщерята на Иаир, Св. Стефан, Несебър



Изцеляване на глухия, Алински манастир

Искушението на Христос, Св. Стефан, Несебър



кръста. Мъченичеството на Христос не започва и не свършва с Неговото разпятие, то започва с поста Му в пустинята, когато дяволът като някаква гревногръцка статуя-идол го изкушава („Св. Стефан”, Несебър), а Христос в отговор го благославя подобно на смоковницата на път за Йерусалим, защото Бог, пълната Лю-

бов, не може да съдържа дори зрънце зло, следователно и проклятието Му е благословия. Мъченичеството на Христос се състои в съпреживяването с мъчениците, подобно на добрия самарянин, който, живеейки в Христа, помага на нападнатия от разбойници, превързва раните му и го откарва в странноприемницата, пла-

Добрият самарянин





Изцървяване на разслабения, Сеславски манастир

Къпалнята Витезда, Сеславски манастир





щайки със своите пари („Св. Стефан“, Несебър). Образът Му е удвоен с този на Христос, защото не той по своята воля, но Христос действа в него или той по своята воля допуска Христа в себе си. Понеже: „Ето, стоя пред вратата и хлопам: ако някой чуе гласа Ми и отвори вратата, ще вляза при него и ще вечерям с него, и той с Мене.“ (Откр. 3:20). Всъщност последователността от събития във фреската напомня на „Колелото на живота“ от Преображенски манастир или от църквата „Рождество Христово“ в Арбанаси. От нападането от демони до подслоняването, от раждането до повторното раждане в Христа животът е не просто кръг, той е кръг на мъченичество, и не в собствените ни страдания, а в страданията на гругия. Със своя земен живот Христос ни явява и това – Той се ражда в утробата на пещерата, слиза в утробата на земята след кръстната си смърт и лекува болните, спуснати през покрива като в утроба, подобно на разслабения (Сеславски манастир). Ангелите са там също, както ангелът от Витезда, който набраздява водата на къпалнята рамо до рамо с болния от трийсет и осем години, на когото Спасителят повелява да вземе одъра си и да тръгне. Одърът му,

образуващ кръст с колоните на притвора (Сеславски манастир). Това е нашето лично участие в изкуплението – вярата. Защото във всяка една от фреските в жеста, движението или позата на лекувания се образува кръст, с което зографът ни разкрива

Изцеляване на хромия, Св. Стефан, Несебър





Изцеляване на човека с изсъхналата ръка, Св. Стефан, Несебър

нашата роля в спасението – такъв е кръстът в залтащата поза на хромия и на човека с изсъхналата ръка („Св. Стефан”, Несебър), в позата на бащата над изпадналия в епилепсия син, в седналата в леглото дъщеря на Иаир („Св. Стефан”, Несебър), в изцеляването на болния, облегнат на лакътя си (Подгумерски манастир) или в изцеляването във Витезда (Сеславски манастир).

Така мъченичеството на Христос и нашата вяра – всички ние, скупчени подобно на празните делви от сватбата в Кана (Алински манастир), чакщи да бъдат налети отново, да бъдат изпълнени със съдържание, е онова, което изгонва демоните – скални рисунки на първобитни хора по пещери („Изгонване на демоните от Мария Магдалина”, Сеславски манастир), нито повече, нито по-малко. Черни

човечета, които излизат из устите ни като от тази на епилептика, защото „не това, що влиза в устата, осквернява човека, а онова, що излиза из устата, то осквернява човека.” (Мат. 15:11)

И Христос ни завещава Своята хипократова клетва: „Недейте има ни злато, ни сребро, нито мед в поясите си, ни торба за път, ни две грехи, нито обуца, ни тояга; защото работникът заслужава своята прехрана... Ако пък някой не ви приеме и не послуша гумите ви, като излизате от къщата или от оня град, отърсете праха от нозете си” (Мат. 10:9-10; 14), понеже „Истина ви казвам: каквото свържете на земята, ще бъде свързано на небето; и каквото развържете на земята, ще бъде развързано на небето”. (Мат. 18:18)



Спасението и изцерението започват тук, не на небето. Както и погибелта. Вярата също – онази дупка като пещера в Христовото тяло, в която Тома неверни бива допуснат да бръкне с пръст (Сеславски манастир, „Св. Стефан“, Несебър), за да се увери във възкръсването на Спасителя. И с цялата си болка не на кръста, но на мъченичеството си, Той възкликва: „...лукав и прелюбодеен рог иска личби; но личба няма да му се даде, освен личбата на пророк Иона”.

Така че, раждаме се от утроба, умираме в утроба, биваме лекувани през утроба и дори вярваме чрез нея. Какво е утробата тогава, изразена чрез петте коронни фрески на Христовите чудеса като петте му стигмати (петата – от Притчата за сеяча, Алински манастир), какво е цикълът на живота, изразен чрез трите коронни фрески в Христовото мъченичество – „Сватбата в Кана”, „Изкушението на Христос” и „Добрият самарянин”? Какво е посланието на

Изцвяване на епилептика, Св. Стефан, Несебър





Изцвяване на болния, Погоумерски манастир



Сватбата в Кана, Алнски манастир

Изгонване на демоните от Мария Магдалина, Сеславски манастир



черните скални рисунки? Утробата е необходимата предпоставка за спасението – там, където трябва да намериш място, да изкопаеш яма, за да заровиш божие семе (Алински манастир). Цикълът на живота е превръщането на самия живот от

нужда в помощ на нуждаещите се, от празни кани в изпълнени с ново съдържание. А черните човечета са тези, които не бива да допускаме в пространствата си.

Има едно племе, меакамбут, от последните останали номадски племе-

Тома неверни, Сеславски манастир





Тома неверни, Разгневеният Христос, Св. Стефан, Несебър

Притчата за сеяча, Алински манастир





Христос и самарянката, Сеславски манастир

на днес, живеещи дълбоко в джунгли-те на Папуа, Нова Гвинея, и вярващо, че животът се е появил в пещера, в която духът на земята е направил процеп, за да могат нейните обитатели да излязат на светлина. Вратата се отворила за малко и след това се затворила завинаги. А по стените останали отпечатащи на ръце в червено и черно.

Същите длани от фреските на Адам и Ева, хванати в презрешение, на апостола от фреската „Христос разговаря със самарянката“, сочещи нагоре и надолу, сякаш сублимиращи ръцете на всички изцерени досега, които казват: „Спри, обърни се и напусни.“ Мракът на пещерата, за да живееш в светлина.

Колело на живота, Рождество Христово, Арбанаси



Фотографии: Джонатан Дън

Словото

като оръдие

на любовта

или омразата

Пламен **Иванов**



Встарозаветната практика грехът се възприема като реално престъпване на Божествения закон, очертан от Десетте Божии заповеди. Всеки подобен акт е сурово наказван. В своята проповед Господ Иисус Христос, без да отменя значението на Декалога, но изпълвайки заложената в него идея, ни дава една по-висока нравствена бариера, която да ни подпомогне в борбата с греха. Ако в Стария завет ни се казва, че убийството и прелюбодеянието са тежки грехове, то Христос ни казва, че вече не просто тяхното реално извършване е нарушаване на Божествения закон, но самата идея за тях, възникнала в съзнанието, „в сърцето“ на човека, е вече престъпление. „Не се гневете..., не пожелавайте..., не се противете..., но бъдете светлина!“ Някои биха нарекли това психологиче-

ски подход, чрез който се цели избягване от греха, но в действителност това е залагане на по-висша етическа рамка, в която човекът не е само физическо, а е повече духовно същество.

Бог твори чрез Словото и Словото е Божествено възплъщение. Човек се стреми към Бога, а след Боговъплъщението – към богоуподобяване.

Чрез словата си и чрез мислите, които са словесни, макар и невербални, наистина сме способни да престъпим нравствения закон. Словата имат своята историческа употреба и тяхното комбинирание в определен логичен ред може да ги превърне в носител на огромен позитивен или негативен заряд. Думите имат знакова стойност и подобно на реалните знаци, са код към разшифроване на дадено послание.

В знаково отношение можем да дадем следния пример: Ако пресечем две ограничени линии (хоризонтална и вертикална) в средата, ще се получи знак, който за християните символизира победата над злото и смъртта; възкресението, безграничната Божествена любов и т. н. Ако обаче пречупим този знак на четири места, ще получим символ на реалното възплъщение на злото, което в един исторически момент е нанесло неизлечими рани на човечество.

Думите обаче имат и много по-дълбоки послания, които можем да открием, ако проследим историческата им обусловеност в даден контекст. Това наглед-

но можем да видим от един популярен израз, призоваващ за разправа с ромите. Няма да го възпроизвеждам тук, но ще кажа, че тази агресия, жестокост и омраза могат да се отнасят и към всяка друга маргинализирана общност. Когато видя подобен надпис, изписан върху фасадата на някоя обществена сграда, или го чуя, произнесен от устата на различни хора с бръснати и небръснати глави, имащи себе си за гражданското общество или негово жалко безподобие, си спомням за една историческа местност в Полша.

Недалеч от една от европейските културни столици – Краков, се намира останките на най-големия немски концентрационен лагер в Източна Европа – Аушвиц. Да наречем сградния фонд и инвентара на това място „останки” е неточно, защото всичко тук е запазено, както е било преди 70 години. След победата над Хитлер и края на Втората световна

война тук не е съборена нито една постройка. Комплексът е превърнат в музей, който да напомня на бъдещите поколения за безумието на един луд човек,

разполагащ с неограничена власт и сила, за измеренията на злото в човешки облик и неговите проявления, за болката и скръбта на милиони семейства, загубили своите роднини, приятели, съседи, познати, колеги, депортирани за няколко дни и безследно изчезнали. Зловещ музей на демоничността, превърнала човешката личност в битова вещь или суровина.

В концлагера е забранено снимането. Но то не е и необходимо. Всеки образ тук се запечатва в съзнанието на по-

**Пропагандният апарат
има основна роля в из-
граждането и поддър-
жането на режимите
от близкото минало**

сетителите и не може никога да бъде изличен. От Входния циничен надпис „Arbeit macht frei!“ (нем. „Работата те прави свободен!“), изписан с черни зловещи букви, през различните постройките за нощувка, представляващи хамбари с легла на три етажа, и общите циментови тоалетни, до помещенията за изтезания, газовите камери, местата за опити и обработка на получените суровини от човешки тела. Тук все още се носи мирисът на плът, газ и пепел. Неизмазаните сгради, построени за кратко време, пазят червения цвят на тухлите, цвят на кръвта; невинно пролята кръв.

Обиколката през безбройните постройките те кара да загубиш всякакво слово и в отчаяние от човешкото безумие да въздишаш от гъното на душата си. Студ, тишина, сгради, малки къщи, подредени като домино в зловещата игра на дявола, вещи, безбройни помещения, превърнати в галерии на жертвите и музеен инвентар на всичко, което е станало в лагера и което е останало от него. Всеки посетител може да посети многобройните салони с експозиции и да види: обувките с пречупени подметки – всички до една, за да се провери да не би там екстрадираните да са скрили своите скъпоцен-

ности; зала с куфари, зала с лични принадлежности, с гребени, четки, очила, с домакински съдове и детски играчки, с грехи и още по зловещото – човешки протези и патерици – на евреи, цигани, военнопленници, недъгави, инвалиди – обезличени и превърнати в номера от безбройни списъци, инвентарни единици или просто суровина. Едно от най-зловещите помещения е това, в което се пазят косите на избитите в газовите камери. Те са пожълтели от отровата, но по-страшното е, че са използвани за направата на килими и мокети. В една от витрините е изложен един навит мокет, на който с лупа могат да се видят стърчащи власинки човешка коса.

Само картините са достатъчни да смразят всяка човешка душа, а когато екскурзководите разказват в подробности за начините на отвеждане в лагерите, за условията, в които са живеели трудовете работници, за отношението към жените и децата, към възрастните и болните, болката става и лична. И се питаш що за свят и що за хора са могли да родят подобна система, що за извратено съзнание са имали идеите вдъхновители, строителите и накрая палачите. Хуманен за някой

може би е бил докторът, който е давал бонбони на децата, преди да забие смъртоносната инжекция в сърцето им. Дали е било по-хуманно да те оставят жив в този аг или да те екзекутират, за да те превърнат в промишлена суровина?

Ако тръгнем от момента на отвеждането в лагера и проследим историческата действителност, ще видим цялата процедура на разграбване на човешките съгби: мирна екстрагация

под предлог, че ги отвеждат в място, където ще живеят и работят по-добре и насилствена екстрагация за хората, които не са заминали при първата вълна. Следват арести, побоища и ужас. И тук се крият отговорите на въпросите: Откъде Хитлер има средствата да води този най-смъртоносен военен конфликт в човешката история? Откъде намира финансов ресурс за оръжие, танкове, самолети, военни автомобили, армия, провизии? Отговорите намираме отново в лагерите, където отиват еврейските семейства с всичките си ценности,

които биха им били необходими в новото място за „щастлив живот и благоденствие“.

Много бързо обаче тази химера се изпарява. След като влаковите композиции и камионите с хора минават под зловещата арка „Arbeit macht frei“, за-

Мисълта и словото са само крачката, която ни дели от действието.

почва истинският кошмар, от който мнозина не се събуждат никога. Започва агът – конфискуване на всичкото имущество,

пари и ценности, групиране според „Дарвиновия“ принцип, при който на силните и здравите се дава възможността да работят в трудовите лагери, а за болните, инвалидите, труднопособимите следва бърза екзекуция или подлагане на експерименти с летален край. Невиждана, нечувана, безумна, но реална мифистофелска действителност.

Днес от всичко това са останали спомените на оцелелите, описващи ужаса на войната на човека срещу човечността, на расата срещу хуманността. Останал е запазен и сградният фонд и инвентарът на

резервата за човешки мъчения и изтезания, който по никакъв начин не може да се нарече музейна въстановка, защото всичко тук носи реалния отпечатък на действителността, в която споменът за едни е зловеща съгба за други. За повече от 6 000 000 души.

И ако се върнем към словото, можем да видим как то играе важна роля в пропагандата на тази нечовешка система. Виждаме образите на ораторите, които, въпреки привидната си лудост, успяват да наложат своите идеи чрез манипулация, чрез оръжието на словото и неговата конкретна употреба. Пропагандният апарат има основна роля в изграждането и поддържането на режимите от близкото минало. Това явно доказва, че възникналото в съзнанието ни зло чрез гумите може да намери подходящата почва – нивата, в която плодоносно да се насади.

Днес виждаме отново словото – изписано, изговорено, насаждано от различни хора, групи и дори понякога и от наши близки или от нас сами-

те. Слово на омразата, което иска да измести обичта, търпимостта, хуманността. Допускайки го в себе си и в хората около нас, ние пропъжгаме Бога, защото затваряме вратите на любовта в сърцето си и

Не може едно сърце да съвместява и любовта, и омразата.

по този начин позволяваме на греха да ни завладее. Мисълта и словото са само крачката, която ни дели

от действието, но то вече се е родило в „сърцето ни”. В този момент трябва да си спомним за Аушвиц, за пагубните резултати на неовладяното зло, родило се в мисълта, проявило се чрез словото и превърнало се в реални дела. Тогава трябва да изберем дали да рискуваме дори отчасти да го допускаме в себе си. Когато омразата дори само към единствен човек ни е завладяла, тя вече е пропъдила любовта. Не може едно сърце да съвместява и любовта, и омразата. Затова е важно да изберем едно от двете, на което да посветим мислите, гумите и делата си. Така ще изберем и пътя, по който да вървим към вечността.



Дрескод Шарено

Ралица **Кръстева**



Америка,

суетата и силата на думите

разговор с поетите

Галина Николова

и Иван Христов

Стихотворението „Бдин“, което чух преди няколко години и не забравих, беше причината да потърся среща с неговия автор. В разговора с Иван Христов научих за последната му, неиздадена все още стихосбирка „Американски поеми“, вдъхновена от престоя му в Ню Йорк. Благодарение пак на Иван, открих и нещо друго ценно за мен, открих някого – Галина Николова и нейните прекрасни стихове. Освен това се оказа, че и в нейната предстояща да излезе, четвърта стихосбирка „Азбука на завръщането“ има цял цикъл текстове, също посветени на Америка. Нямахте нищо по-естествено, и не само заради съвпадението, от това да поискам да се срещна този път и с двамата. Тази среща се превърна за мен отново в доказателство, че писането не е занаят. То е вечната нужда на душата да се преподрежда, да криволичи и все да се преобръща наопаки в дългото търсене на ония важни отговори, за които винаги е сигурна, че щом види, непременно ще разпознае. За Галина Николова и Иван Христов това търсене има различно начало и посока, и всеки от тях го извървява в своя собствен ритъм. Самите те са различни един от друг – освен и отвъд очевидното – по много начини. Но си приличат в едно – и двамата разбират и познават добре силата на думите. И също толкова добре умеят да я използват.



ГАЛИНА НИКОЛОВА е родена на 05.03.1978 г. в гр. Тервел. Има публикувани три книги с поезия: „Минавам“ (2000), „Отстрани“ (2004), и „От другата страна“ (2010). През 2012 година предстои публикуването на новата ѝ поетична книга „Азбука на завръщането“. Стихове на Галина Николова са включени в немския каталог на българската култура Documenta (2005), както и в немската антология на българската поезия Balkanische Alphabete: Bulgarien (2008). Текстове ѝ са публикувани в редица периодични издания, сред които „Литературен вестник“ и сп. „Съвременник“, както и в множество сайтове за литература, сред които и международният сайт за поезия www.lyrikline.org. Стихове на Галина Николова са превеждани на английски, унгарски, словашки, хърватски, италиански, полски и немски.

Как стана така, че написахте стихове за Америка?

Галина Николова: Живях две години в Щатите. Заминах там с Фулбрайтова стипендия, учих и работих в Ню Йорк. И тъй като пиша нещата, които преживявам, а преживяването там беше много интензивно, на много нива и на много пластове – и се изля в текстове. Всъщност, най-голямата част от стиховете за Америка написах като се върнах – в рамките на една седмица. Ню Йорк е прекрасен град, безумно прекрасен, и всичко може да ти се случи там. Естетически не е красив, не и по начина, по който съм свикнала да мисля един град за красив. Заради големите сгради и пространства може да е стряскащ и всъщност не е много лесен за харесване. Изисква много, изморява много. Отне ми една година да свикна с ритъма и бързината, с която всичко се случва. Но пък ясно се усеща амбицията, с която е



строен и има много силна енергия – всичко там е невероятно динамично, освен това културният живот е изключително богат. Там видях света в множеството му лица – видях го в буквалния смисъл на думата. Видях също колко много неща са възможни. Нашият хоризонт тук е по-малък, а там наистина няма нещо, което да не може да бъде направено. Това опиянява.

Стихосбирката, която подготвих, се казва „Азбука на завръщането“. В нея има един голям цикъл, който нарекох „Азбука на завръщането от Америка“ – това са около четиридесет малки текста, които, както споменах вече, написах в рамките на много кратко време. Три месеца, след като се върнах от Америка, един ден както си седях в къщи, гумите просто тръгнаха. Трудно ми е да го опиша – все едно гърло на бутилка, която гълго е била запушена и изведнъж тапата изскача нагоре. Не знам как точно се получи всичко – може би спокойствието, че

ИВАН ХРИСТОВ е роден през 1978 г. в гр. Борово. През 2002 г. завършва Българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“. През 2001 г. получава първа награда за поезия от Националния студентски литературен конкурс – Шумен (2001), през 2002 г. неговата първа стихосбирка „Сбогом, деветнайсти век“ получава наградата за поетичен дебют в Националния конкурс „Южна пролет“, през 2004 г. излиза втората му стихосбирка „Бдин“ (ИК „Жанет 45“), за която през 2006 г. получава Националната литературна награда „Светлоструй“. През 2008 г. защитава докторат в секцията по съвременна българска литература към Българска академия на науките, а през 2009 г. получава първа награда от поетичен маратон в рамките на фестивала „Пролетта на Горан“, Хърватия. Автор е на изследването „Кръгът „Стрелец“ и идеята за родното“ (2010). Стихове на Иван Христов са превеждани и публикувани на английски, френски, гръцки, турски, иврит, румънски, унгарски и хърватски езици. Член е на Сдружение на българските писатели.

Вече съм си у дома, в моята култура, в моето бавно време – може би всичко това отключи нуждата да пиша. Тогава представях на Аполонията в Созопол предишната си книга – „От другата страна“, помня че пътувахме във влака, разговаряхме, и в един момент просто спирах да говоря и започвах да пиша. Това е прекрасно усещане – миговете, когато текстът няма друга нужда от теб, освен да го запишеш върху листа. Рядко ми се случва и може би затова много обичам това усещане. Книгата ми следва хронологията на цялото пътуване – започва с няколко текста, които са за очакването и подготовката на заминаването, и няколко ключови истории, които белязаха времето ми преди да замина. Следват текстове от престоя ми там – преживяването да съм в чужда култура, едновременно да съм и да не съм, едновременно да разбирам и да не разбирам, да говоря и да не говоря, да знам и да не знам. Текстове за завръщането отразяват пак в голяма степен пребиваването ми в Ню Йорк – сънуването на чужд език, пътуванията, освен това направих текстове за всяка българска буква, а и някои английски букви

също се намесиха. Интересно ми беше да „запиша“ всички тези гumi, защото може да се каже, че не знаех точно как се чувствам... Аз съм доста рефлексивна, но не през цялото време можех да си дам сметка какво преживявам, и изведнъж, написвайки тези неща, дадох живот и на много други, които съм носила със себе си през тия две години, а не съм знаела, че са там. Струва ми се много символично, че сега е втората година, откакто съм се прибрала в България, а книгата още не е излязла, първа предстои да се случи. Може би защото досега не съм се чувствала напълно завърнала се.

Иван Христов: Аз също живях известна време там, около четири месеца – отивах, връщах се... С един мой приятел – поетът Петър Чухов, се шегуваме, че всеки българин, който отиде в Америка, след това пише книга за това. Така че традицията, започнала от Алеко Константинов, е жива до ден днешен. Това въздействие се дължи може би на противоположностите – Америка е голяма, а България е малка, Америка е млада страна, а България има древната си култура. Там времето

мече много бързо, а тук времето е бавно. Тези различия неизбежно впечатляват и сами по себе си могат да се превърнат в изпитание, но и да накарат човек да мисли за важните, същностните неща. Контактът с една толкова различна култура го кара да се замисли, а в нашия случай – и да пише. Сблъсъкът с Америка ми помогна да разбера по-добре България, да я открия за себе си по някакъв начин. Когато отидох в Ню Йорк, още дори не бях ходил в Западна Европа, и в главата ми се въртеше мисълта, че ако видиш Ню Йорк, вече си видял всичко на този свят. В едно свое стихотворение казвам: „Дали този град не е път към небето...“ Това за мен е градът на градовете – съвременният Вавилон, който сам по себе си е един отделен свят. Започнах да пиша още докато бях там – интересно е, че след като написах „Бдин“, спрях да пиша поезия няколко години, и когато отидох в Ню Йорк, прописах отново. Дълго търсех в себе си причина пак да започна да пиша, търсех провокацията, която ще ме отключи. „Бдин“ също беше провокация – въображаемият град, а Америка се превърна за мен в една въображаема страна, която ме

провокира да започна да пиша отново. Цялата книга е изградена върху няколко гледни точки: първата гледна точка отразява мислите на един българин, който пребивава в Америка, вторият момент в книгата са мислите за Америка на един българин, който пребивава в България, и третият момент е разговорът на един българин с велики американски поети. Както казах, започнах да пиша още докато бях там. Една от основните теми в книгата е сблъсъкът с техническия прогрес. В Европа това не се усеща толкова сериозно, но в Америка присъствието му, дори на най-елементарно битово ниво е впечатляващо и неизбежно променя гледната ти точка. Някои от стиховете започнах да пиша още докато бях там, други – след като се върнах. Нямах как да не си задам въпроса защо светът е толкова различен и се зачудих към кого да се обърна за отговор. Реших, че Уолт Уитман, Алън Гинзбърг и Томас Елиът могат да ми дадат отговора, който търся.

Отговориха ли ти?

Иван Христов: Отговориха ми, да. И отговорът се съдържа в новата ми книга (усмихва се).



Спонтанно ли пишете, или имате някаква предварителна идея, която следвате в стихове?

Галина Николова: При мен се случват и двете. Изживяването на някакво натрупване и изливането му в гуми ми се случва по-рядко. По-скоро пиша, когато имам нещо да кажа, знам какво е това нещо и то се превръща в стихотворение... но някак – стихотворението води мен, а не аз него.

Иван Христов: Първата ми стихосбирка „Сбогом, 19-ти век“, която излезе преди единайсет години, беше по-спонтанна, по-интуитивна, но с

годините започнах да пиша по-концептуално. Затова и може би имам нужда от един период, в който не пиша, защото тогава „обработвам“ в главата си стиховете. За мен е важно да намеря точната гледна точка. Новата ми книга, която съм озаглавил „Американски поеми“ е лирически пътепис, докато в „Бдин“ гледната точка е на човек, който се разхожда в един въображаем град. Освен това, мисля, че пиша повече в книги, не толкова в отделни стихотворения. Опитвам се и на ниво отделно стихотворение да бъда добър, но повече виждам нещата цялостно, а това изисква една по-силна концентрация и по-рационално писане, не толкова спонтанно.

Редактирате ли често това, което сте написали?

Галина Николова: Аз редактирам много. Даже имам един забавен случай с едно стихотворение от страницата и половина, което, след като редактирах, остана два реда. Много малко са текстовете ми, които са останали в първоначалния вид, в който са били написани. Не обичам да има излишества, харесва ми не само да пиша, но и да чета по-кратки текстове.

Иван Христов: Аз по-малко редактирам, освен това много често тръгвам отзад напред – от финала



на стихотворението към началото му. Когато имам силно вдъхновение не пиша на компютъра, а на ръка, защото ръката ми е по-бърза от клавиатурата – така по-лесно мога да уловя вдъхновението, да го запечатам. Обикновено след това, колкото и да съм бил вдъхновен, винаги има нещо, което остава, както аз го наричам – да „дрънчи“ – бил съм толкова вътре в текста, че съм написал това, което искам да кажа с негобър, некрасив език, дори съм пренебрегнал езика. Видя ли, усетя ли това „дрънчене“, се връщам и редактирам, но малко. Обикновено сядам да пиша, когато знам, че имам какво да кажа, не се лутам много по самия лист. За мен е много важна идеята, концепцията – тя е дори по-важна от самия език, по-важно е какво се казва, а не как.

Редактирането според вас суета ли е? Къде е границата между стремежа да направим текста по-добър и нуждата да се харесаш?

Галина Николова: Преди да ти отговоря, ми се иска да се върна малко към предишния въпрос, защото ми стана интересно. Аз пиша по точно обратния на Иван начин – винаги знам началото на стихотворението и никога не знам края. Знам идеята, но края не ми е известен. Когато имам силен порив на вдъхновение, започвам да пиша на ръка и след това се премествам на компютъра, защото ръката ми е по-бавна от клавиатурата.

А що се отнася до суетата на текста – тя според мен започва от момента, в който си зададеш въпроса как ще го прочетат другите. А когато редактирам, не мисля за това, а по-скоро мисля коя гума е толкова съответна на мисълта или чувството, което искам да изкажа – това ме води. На някакъв друг етап мисля за човека, който ще прочете гумите ми и няма да знае какво съм искала да кажа – тогава започва суетата, или поне тогава има опасност от суета. Мисля, че за себе си успявам да усетя този момент, като че ли имам вътрешен рефлекс кога да спра. Затова и винаги имам желанието още някой да погледне текста с редакторско око, и съм отворена – всъщност войнствено отворена (усмихва се) към предложения. Редактирането не ми е голяма тема – когато това, което съм написала ми харесва, то просто ми харесва и това е.

Иван Христов: Аз мисля, че по-скоро суета е, когато искаш да задължиш някого да хареса това, което пишеш. А след като си написал нещо е добре да се отстраниш от него за малко и да се опиташ да го погледнеш с други очи. Наричам това „ефект на огледалото” и според мен е полезно за пишещия човек, дори може да го направи по-малко суетен – да се стреми да погледне на себе си от друга

гледна точка. Понеже, както вече казах, пиша повече в книги, отколкото в отделни стихотворения, аз самият се опитвам да редактирам само доколкото стихотворението остава същото, а цялостната идея се е запазила. Разбирам, че съм прекалил с редакциите, когато видя че това, което искам да споделя и да изразя, е започнало да се променя. Тогава спирам.

В последните години има ясно изразено „раздвижване“ сред пишещите хора в България, издават се все повече и нови автори. Какво мислите за това?

Галина Николова: Мисля, че е здравословно, защото освен че има повече автори, има и много повече възможности те да бъдат видими – повече издателства, специализирани издания, а да не забравяме и Интернет като среда, която предоставя изключителни възможности за публичност. Затова намирам за полезно литературата да има по-широк спектър от гласове и почерци. Това разбира се крие риска в изобилието да има неравност в качеството,

но пък се надявам, че също и създава една по-широка публика, защото така всеки може да намери своята поетика, своя автор, своя глас.

Иван Христов: Аз също мисля, че това което се случва е много полезно, защото в литературата са се раждали най-добрите произведения точно във времена на плурализъм и различни гласове, които се състезават благородно помежду си. Друг е въпросът разбира се, доколко благородно се състезаваме ние в днешните времена. Хубавото е, че литературата вече преживя един период на относителна свобода, през който не се налагаха определени модели на писане. Тогава за добро или лошо отсъстваха така наречените нови медии, които с идването си още повече демократизираха литературата и внесоха още възможности да се стигне до публиката. От друга страна обаче ми се струва, че така литературната публика се „парцелира“ до голяма степен – сега всеки автор има свой собствен кръг от почитатели. Човек може да се удави в това многообразие – това е другата опасност, и много често се губи критерият за това какво е добро. Тази множественост все пак е полезна, а има и нещо друго – отвори се много възможности в Европа. Има доста литературни фестивали,

където младите писатели могат да си „сверят часовника“, а това също е начин да се повиши качеството на литературата.

Как се създава по-добен критерий – умението, знанието да разпознаваш добрата литература?

Иван Христов: За разлика от другите медии, литературата е бавна медия, но пък действа на по-дълбинно ниво и в голяма степен е медията, която може да променя хората. Така че изработването на този критерий става бавно и трудно, но в крайна сметка всяка епоха е изработвала за себе си такъв критерий, нашата епоха ще направи същото. И това ще стане с повече писане и повече четене – колкото повече добри написани и прочетени текстове, толкова по-добре.

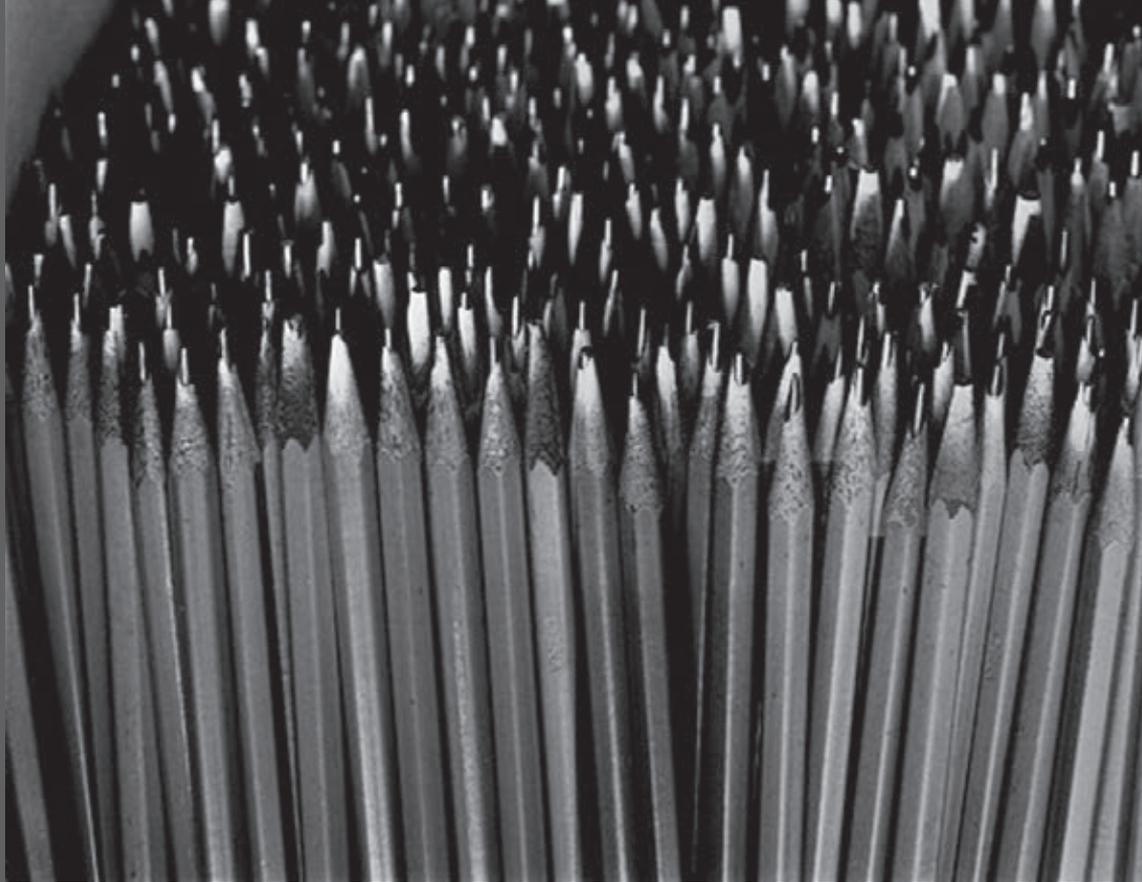


ИВАН ХРИСТОВ

Кота Нула

Бях взел онзи автобус -
Sight seeing,
с който можеш да разгледаш
Ню Йорк за два гена.
Учудих се,
че в маршрута
имаше спирка "Кота нула".
Можеш ли да превърнеш
празнотата в обект на желание,
колко струва билета
за нищото?
Прег "Кота нула"
всички мълчаха
като пред някакво
невидимо гробище.
Само една афроамериканка,
още крещеше:
"Пазете се!"
"Пазете се!",
макар че вече
бяха изминали
пет години.
Влегах се
в голата земя
с надеждата
да открия някакви руини,
някакъв белег
за отминал живот,
но не успях.
В тази страшна тишина
аз бях единственият турист,
обременен от история.

Из „Американски поеми“



ГАЛИНА НИКОЛОВА

Из „Азбука на завръщането от Америка”

А е буквата на колебанието
ами ако все пак остана
ами ако решението да тръгна виси на косъм
който не е от моята коса
ами ако

Ами и Ако са две сестри японки
едната от тях е емигрантка в америка

Д
О
М
С
К
Р
И
Л
А

Маргарита **Друмева**





ДОМ С КРИЛА

„Дом с крила” е център за семейно развитие, който има за цел развитието на детето от най-ранна възраст и подпомагането на родителите за изграждане на здрави и хармонични семейни взаимоотношения. Програмите в „Дом с крила” се базират на убеждението, че една личност, за да развие потенциала си, има нужда от стабилна семейна среда. За целта се работи най-напред с родителите още преди детето да се роди,



В подготовката на бъдещото родителстване, както и за подпомагане на възрастните в личностен план за психическото и социално стабилизиране. Центърът отгеля „пространство“ и за обучение на професионалисти и институции, които имат отношение към ранното детско развитие – до 5 годишна възраст. Програмите, по които работи, се базират на най-новите психо-неврологични изследвания в областта на ранното детско развитие на мозъка. В „Дом с крила“ се отглеждат деца по специална

програма за ранно детска интелектуална, психическа и артистична стимулация с активното участие на родителите и се поставя акцент върху себепознанието като основа за пълноценната реализация на личността. В резултат на това се развива естетичен и нестеротипен начин на мислене. Всички програми и проекти се базират на християнските ценности – децата отрано слушат библейските истории, учат християнски песни, възприемат християнските истини в общуването помежду си.



Създател на Фондация „Дом с крила” е Анастасия Грозева. Анастасия следва психология във Фрайбург, Германия, и Софийския университет. Има особен афинитет към изкуството и поради това следва фотография в Нов български университет, където записва и още една специалност – „Архитектурни психо-социални методи” в желанието си да комбинира психологията с артистичния усет към човека и света. Още през 2003 г. започва да работи с майки и деца до 3 годишна възраст в „Каритас” – Германия. През 2006г. изгражда система за работа с деца, подпомагайки развитието на емпатия чрез терапия с животни. Работи с родители на деца в неравностойно положение чрез методите на лого-терапията, както и в дома за хора с психически увреждания „Св. Пантелеймон”, използвайки метода на фотографията.

През 2008 г. се ражда първата ѝ дъщеричка – Габриела, тогава стартира и програмата „Подпомагане развитието на детето от най-ранна детска възраст”, която се основава на немската система за интелектуално развитие на детето – все още тази система не е позната у нас. Михаела – втората дъщеричка, се ражда две и половина години по-късно.

„В практиката си съм водена от идеята, че всеки човек има уникален потенциал, който ако бъде подпомогнат в най-ранната му фаза в семейна среда, може да благоприятства изграждането на стабилна, цялостна и

хармонична личност. Именно поради тази причина „Дом с крила” е място за подпомагане на личността на детето както чрез директна работа, предлагайки богата палитра от възможности за интелектуално и артистично развитие, така и чрез работа с родителите и стабилизиране на техните семейни взаимоотношения. Използвайки изкуството в работата, личността има възможност да нагнине в собствената си душевност и да преоткрие вселени.” Анастасия Грозева

● Ако напишете в гугъл „нестереотипен начин на мислене”, ще се покаже цяла страница с препратки към „Дом с крила”. Това е наистина дом, много подобен на дома, в който живеем. Когато за пръв път посетих „Дом с крила”, децата слушаха класическа музика, после Ася разигра с кукли историята с рождеството на малкото бебе Иисус, а след това всички учиха немски и английски думички. Справяха се страхотно, макар никое дете да не беше навършило 4 годинки. Имаше и свободно време за игра, в което децата бяха стимулирани да импровизират и да измислят свои истории, кубчетата ставаха на сладкарници и гаражи, мечето изяде страшно много сладолед, шофьорът на спрелия наблиз „ТИР” беше глобен от полицаия, понеже беше нарушил правилата. След няколко месеца отново посетих „Дом с крила” по повод организирания Великденски благотворителен базар с

Д

О

М

С

К

Р

И

Л

А



участието на много родители, творци и издателства, които предоставиха свои произведения в подкрепа на децата от дома. Навсякъде имаше малки цветни „магазинчета“ с книги за деца и възрастни, бижута от керамика, играчки от дърво и еко-пластмаса, грешки от био-памук, както и мини-работилнички за чудеса. Всъщност, чудеса тук се творят всеки ден и за тях разказва Анастасия Грозева.

„Дом с крила“ не е детска градина в традиционния смисъл на думата, а център за семейно развитие. Защо фокусът на цялостната дейност е върху семейството и в организирани мероприятия участват и родители, и деца?

„Дом с крила“ е център за семейно развитие. Структурата му е хибридна, наподобява центровете за работа с родители и деца в северните и западните държави. В основата на философията ни стои семейната институция и подпомагането ѝ като основа за здравословното развитие

на личността на детето. Именно поради тази причина въвличаме и родителите в мероприятията с децата чрез участието им в психологически срещи, на които се обсъжда развитието на детето, въвличането им в културните и артистични мероприятия. Чрез тези събития искаме да подпомогнем връзката между родител и дете, развитието и ориентацията на този организъм. Както и съвместно с родителите да работим с децата – върху тяхното артистично, интелектуално, но и психологически стабилно развитие. Не искаме да изолираме родителите от живота на вече порасналото дете, тъкмо обратното – чрез родителите и съвместно с родителите да изграждаме стабилни, пълноценни личности.

Каква е визията на съвременното българско семейство и дава ли то благоприятна среда за цялостното развитие на децата? Има ли идеални семейства?

Българското семейство е развиващо се семейство. Определено смятам, че за последните 4 години има голям подем и нужда от развитие на семей-

ните взаимоотношения. Наблюдава се по-явно осъзнаване от нуждата за работа с децата от най-ранна детска възраст. Все повече родители търсят професионална помощ при възникване на проблем с децата, все повече родителите стават осъзнати за ранното детско развитие от 0 до 5 годишна възраст. Много са родителите, които занимават интелектуално децата си от рано, кърмят ги до по-късно, опитват се да отговорят адекватно на нуждите и потребностите на децата си. Но това, което смятам, че има нужда да се работи и за което липсва достатъчно разбиране е – именно ролята на родителите в изграждането на личността на детето от ден първи, дори и преди това. За посрещането на де-

мето в една балансирана семейна среда, в едни отношения на взаимно приемане и пространство на диалог.

Смятам, че в българското семейство не се разговаря, вътрешните светове не преминават през словото, а биват премълчавани, несподеляни, което генерира не само напрежение, но и не дава добра основа на детето, което няма модел пред себе си, в който да се научи да споделя себе си със света. Да получи среда на приемане, но и да се научи да позиционира себе си в света.

Не мисля, че има идеални семейства, по-скоро бих ги нарекла – развиващи се семейства, учещи се семейства. Използвайки термин на Уникът, ще перифразирам неговата теория за

Д

О

М

С

К

Р

И

Л

А





Общата програма на фондация „Дом с крила“ е организирана в 4 „пространства“. Разведи ни в тях.

достатъчно добрата майка и ще го насоча към семейството. Смятам, че има достатъчно добро семейство, а именно семейство, което да откликва на нуждите на членовете си (психически, емоционални), да има достатъчната чувствителност да чуе потребностите и ако не може да им откликне, да потърси начин за разрешаване, да се развие, за да функционира този жив организъм.

За да се развие една личност пълноценно и да разгъне потенциала и възможностите си, тя се нуждае от стабилна и хармонична семейна среда. Затова предлагаме четири основни направления (РОРС) Пространство за Родители:

Първото направление е в посока работа с родителите в процеса на изграждане на новите семейни взаимоотношения след появата на детето в семейството, както и подготовка за бъдещи родители. Подпомагане на родителите в личностен план и в из-

граждането на стабилни и психически здравословни модели.

Пространство за Обучение на родители, професионалисти и институции за развитието на децата от 0 до 3 г. Програмата се опира на най-новите психо-неврологични изследвания в областта на ранно детско развитие от 0 до 5г. на мозъка.

Пространство за Развитие на деца: прилагане на програмата за отглеждане на деца от 0 до 5г., предлагаща комбинацията между програмата за ранно детска интелектуална, психическа и артистична стимулация и активното участие на родителите – модел, повтарящ модела на традиционните общества.

Пространство за Себепознание чрез психологически и артистични групи.

Восновата на всяко мероприятие сте заложили християнските принципи. По какво се различава едно християнско семейство от друго, което не се отнася с уважение към християнската вяра?

„Дом с крила“ се посещава от родители, които не са част от християнска общност, но проявяват уважение и разбират нуждата детето им да се развива в една подобна християнска среда.

Опираме се на християнските ценности и освен в часовете, предназначени за опознаване на Библията, които са достъпни само за родители, проявили желание техните деца да ги посещават, прилагаме християнски ценности в работата си с децата. Като вярвам, че чрез личен



Д

О

М

С

К

Р

И

Л

А



пример децата попиват един различен морален еталон. Учим децата да вербализират емоциите си, да вербализират фрустрациите си, изговаряйки ги. Когато са яросани, да споделят че са яросани и да кажат защо, но да не удрят или да накърняват личността на останалите. Дори си имаме песнички, в които пеем, че тук не се удряме или обиждаме, че сме приятели. Учим ги да не убиват дори най-малките и невинни същества, да уважават живота им. Учим ги да не отвръщат на лошото с лошо, да не отвръщат на насилието с насилие, а да говорят, да обясняват, да слагат граници чрез словото.

Имате специална програма за ранно детско развитие до 5 годишна възраст, в която се включва ранно детска инте-

лектуална, психическа и артистична стимулация. Как може да се изгради емоционална интелигентност и себепознание при толкова малки деца?

На първо място този процес започва с родителите и техния модел. Детето започва да развива умения за себепознание тогава, когато види, че неговата личност е важна и значима за останалите, за най-близките му – неговите родители и на по-късен етап неговия учител/учителка. Отработването на чувства и емоции, справянето с конфликтни ситуации, отношението към света и останалите са малка част от изграждането на емоционалната интелигентност у децата. Програмата ни се гради на опознаването на себе си и света, в който живеем – социален, културен, природен.

Интересна е идеята всеки петък да бъде „ден на културата” и свързването със света. Имате ли си любими места или всеки път те са различни?

Петъците ни са дни за социализация, в които отваряме вратите на социалното и даваме възможността на децата от най-ранна детска възраст да се свържат със социума по един добър начин. Тогава посещаваме културни обекти, природни обекти, но и такива са социалните ни проекти. С тази програма целим да развием способността на децата за опознаване на света около тях – и природен, и културен и социален, чрез което те опознават и себе си. Стимулираме развитието на не-стереотипен начин на мислене, а и про-социално поведение чрез социалните ни програми.

Програмата ни е най-разнообразна, но едни от любимите места на децата и родителите им са: Детско-юношеския отдели на Столичната библиотека, където децата потъват в света на книгите, а родителите се връщат в детските си мигове. Често родителите сядат и започват заедно с децата да четат книжки. Последният път децата не искаха да си тръгнем. Особено съдействие получаваме от персонала, които не само че ни посрещат всеки път с огромна радост, но и ни съдействат за всичко.

Любими наши места са и конната база „Св.Георги”, където чрез съдействието на треньора на национала по дестко-юношеска езда, децата язвят понито Джесика, като всеки път се подготвяме с плодове и освен езда, децата посещават кончетата и наблюдават живота им. С удоволствие посещаваме и часовете по керамика при леля Люси, както я наричат децата, към читалище Витоша. Там децата се докосват до изкуството в автентично ателие по керамика.

Сред любимите ни места са и Зоологическата градина, Природо-научния музей, природен парк Витоша, като и Панчеревското езеро, черешовите градини там, където децата научават за заобикалящия ги свят. Посещаваме и еко-ферми, където децата се докосват до животинския свят, виждат как се доят кравчици, виждат свободни коне.

Сред социалните ни програми са посещения на домове на деца, лишени



Д

О

М

С

К

Р

И

Л

А

Дом с крила е от родителски грижи, домове на възрастни хора, хора с увреждане.

Децата в Дом с крила са обучавани в 2 чужди езика, всеки ген участва в различни работилнички – за чудеса, за сътворяване на рими, стихчета, ритми, кукли, картини от пясък и гр. Разкажи ни за екипа, който осъществява тази програма, и за гостите ви.

С работим с богата гама от специалисти. Програмата ни се базира на най-нови психо-неврологични изследвания в областта на ранното детско развитие и се съобразяваме и с педагогически програми. Екипът ни

се състои от психолог, педагог, множество специалисти в различни области – музиканти, художници, скулптор, треньори, гърводелци, все хора на изкуството. Всички са обединени от идеята за ранно детско развитие.

„Децата помагат на деца“ – така се нарича социалната програма на Дом с крила. По какъв начин се реализира тя?

Децата не работят с предубеждения и ние подпомагаме това да не работят със социални категории, да развиват про-социално поведение от най-ранна детска възраст. Да помагат на нуждаещите се, да се грижат за слабите, да не правят разлика в



К
Р
И
Л
А



цветовете на кожата или етноса, социалния статус или възрастта. В програмата „Деца помагат на деца“ децата на Дом с крила посещават деца от домове за деца лишени от родителски грижи, като подготвят сами подаръци за тях и заделят от свои грешки, играчки и книжки, които да подарят на децата от домовете. Така се учат, че има деца, които нямат родители и ние трябва да се грижим за тях.

Имате специално отношение към децата с увреждания. Често тези деца биват изолирани и неприети в масовите детски градини, докато вие – обратно – желаете да приемете таква дете, което стъпка по стъпка да

бъде социализирано. Имали ли сте дете с увреждане досега и как се отнасят другите деца към него?

Една от концепциите ни е да даваме възможност на едно, две деца, които имат специални образователни потребности, да се социализират и да разгърнат максимално потенциала си, но също така и да развиваме толерантност у останалите деца, които да имат разбиране за различните от тях деца.

В момента в групата на големите имаме едно дете с аутизъм, което се справя прекрасно, бързо се социализира и придобива нови умения. Децата не правят разлика между него и останалите, нямат по-различно отношение, възприемат го като дете от групата, говорят за него.

Д

Учила си психология в Германия. Какви са световните практики по отношение ранното детско възпитание и колко имаме да го-зонваме другите държави?

Много имаме да учим и да се развиваме в тази посока. Процесът е започнал, но пред нас стои дълъг път. Тезърва обществото започва да се отърсва от идеята за „черна дъска“ (че детето е черна дъска след 3-тата си година, на която ние трябва да записваме информация). Определено има какво да научим от западните и северните страни, които са развити много в социално отношение. В България предстои Ренесанс на ранното детско развитие, сигурна съм.

О

М

С

К

Има ли нещо, което силно желаеш да осъществиш в Дом с крила или извън него?

О, да, има много неща, за които сърцето ми бленува, още много социални проекти, които бих искала да осъществим, бих искала концепцията ни да стане

Р

М

Л

А

достъпна до много хора. Все още сме направили много малки крачки в развитието ни като идеология и организация.

Какво място има фотографията в живота ти и как ти помага тя?

Фотографията за мен е изразно средство, изкуство, възможност за отразяване на човешки истории. Обичам фото-разкази, които оживяват и разказват само в няколко кадъра историята на една личност и карат зрителя да се потопи в един грув свят. Социалната фотография за мен е силно изразно средство, което да въведе хората в една друга действителност.

Развила си метод на работа чрез фотографията в Дом за хора с физически увреждания „Св.Пантелеймон“. Какво представлява този метод?

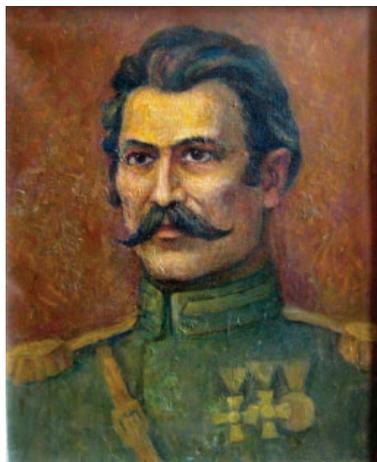
Работата ми в дома за хора с физически увреждане „Св.Пантелеймон“ бе част от работата ми към фондация „Светлина за живот“. Методът бих нарекла „Фото-терапия“, която не е позната в България. Подобен род психологическа работа се практикува и изучава в Канада. Този метод все още е в процес на развитие, използва фотографията като средство за себеизразяване и разтваряне на нови страници от личността.



Една пара имам, на Георги я давам...

Маргарита **Друмева**

В ония мрачни за България робски времена, когато родината търсеше лицето си и извайваше верността на мъжете си, капитан Георги Мамарчев – Буюклиу се изправи сам срещу две мощни империи – Турската и Руската, с едно едничко бленувано видение в далечината – свободна България. Неговата съдба беше необикновена, която го издигаше най-нависоко и го събаряше най-ниско, но никога не го задържаше в златната среда на умерената смелост и умерената дипломация. Тъй както завладя турските топове в турската крепост и ги обърна срещу другата турска крепост на отсрещния хълм край Силистра, така не се поколеба да обърне знамето си срещу Русия, за която доскоро бе воювал и чиято униформа и сабя носеше, когато великата страна му отказа помощта си в реализирането на бленуваната от него мечта. Той не видя с очите си свободна България, за която отгаде живота си, но неговото революционно дело сложи отпечатък върху цяло поколение борци за национално освобождение и стана техен учител и идеолог.



Георги Стойков Мамарчев – Булюклиу е роден през 1786 г. в гр. Котел, по времето на аянските бунтове и кърджалийските вилнежи, донесли неизразими страдания за българите. Неговият дядо – Раги Мамарецът, заможен скотовъдец и земеделец, се преселил от Еркеч (дн.Козичино в Еминската планина, на 50 км северно от Бургас) в Котел през 188. Синът му Стойко Рагев Мамарецът бил скотовъдец и притежавал тепавица, която и след Освобождението носела името Мамарцовата тепавица. Той загинал по време на „джухмур“ – Котленското въстание през 1809 г., когато срещу българите била изпратена редовна турска войска.

През 1806-1807 г., „когато възмъжал“, Георги заминал с „цяла дружина“ свои връстници „на работа“ отвъд Дунава. През това време големи групи българско население се изселвали във Влашко, Молдова, Русия, Сърбия – особено масови били миграционните движения след всяка от Руско-турските войни, което довело до масово обезлюдяване на големи територии. Само през 1807 г. емигрантите наброявали 10 000 души. Вероятно „работата“ на Георги Мамарчев била свързана с разрешението на руското правителство от 15.01.1806г. да се организират доброволчески въоръжени отряди от емигранти вътре в руската

армия, във връзка с предстоящата Руско-турска война (1806-1812) През 1811 г. това довело до създаването на „БЪЛГАРСКОЕ ЗЕМСКОЕ ВОЙСКО“ (БЪЛГАРСКА ЗЕМСКА ВОЙСКА) – самостоятелна, единна, хомогенна по национален състав българска военна част. Руските полководци Багратион и Кутузов имали най-голяма заслуга за нейното укрепване.

„Мнозина измежду българите, които преминаха Дунава и се заселиха в Турну Мъгуреле, изявиха желание да се въоръжат и да действат заедно с нас. Като познавам качествата на този народ, който е твърд и навикнал на опасности и лишения, очаквам от тях най-голяма полза“.

Из рапорта на Кутузов към руското правителство

По време на тази война Георги Мамарчев участвал в разузнавателни акции покрай дунавския бряг и в битки с турски военни кораби. По повод сраженията при градовете Тутракан, Силистра и Русе, ген. Кутузов по-късно ще напише:

„Българите внезапно нападناха пешите турски постове и веднага ги унищожиха; кавалерията зае височината на лявата страна на Силистра, а пехотата, промъквайки се по брега на Дунава, достигна до мястото, където се свършва кре-

РОДОСЛОВНО ДЪРВО



*постният вал по Дунава... В гра-
да настъпи обща паника. Нашите
българи се приближиха от дясната
страна към тутраканските порти,
където, макар и да бяха посрещна-
ти от силен огън със зверски вико-
ве, успяха да отблъснат назад про-
тивника”...*

*Из доклада на ген. Кутузов,
ноември 1811 г.*

Българската земска войска била разпусната на 29 май 1812 г. Участието на Георги Мамарчев в тази война силно разпалило родолюбивите чувства на неговия племенник – Сава Стойков Попович, който приел неговото име и останал

в историята като Георги Стойков Раковски. В неговите мемоарни бележки е отбелязано, че Вуйчо му бил награден с ордена „Св. Георги“ през 1812 г.

След войната голяма част от българските доброволци се заселили в Бесарабия. Мамарчев се заселил или там, или близо до Букурещ, или бил участник в новоформирания доброволчески отряд от 4000 души, който участвал във войната срещу Наполеон – го 1821г. следите му се губят. Запазен е документ с неговия подпис и личния му печат – неголям, по-скоро елипсовиден, отколкото

кръгъл, в средата – св. Георги Победоносец върху кон; над главата му – корона и кръст. В долния край на печата имало надпис: „1821 – Буюклиу“, което значи Мустаклията. От този момент така погписвал писмата си, пог това име регистрирал години по-късно и сина си – Стефан Буюклиу.

На 18.12.1827 г. Турция, подкрепяна от Англия и Австрия, обявила война на Русия, заради поддръжката от страна на Русия на национално-освободителното движение в Гърция. Една година по-късно, въпреки изричната забрана на руското командване, Георги Буюклиу и Панайоти Фокияно сформирали нов български доброволчески отряд от 300 души, съставен от

дребни търговци и занаятчии емигранти, облечени в пъстро облекло и въоръжени със средства от средите на българската емиграция. Той бил разделен на пешаци и конници – конницата била водена от Панайоти Фокияно, пешациите – от Георги Буюклиу.

Руското командване се страхувало да не би да се увлекат широките народни маси във въоръжено въстание. Г. Мамарчев – Буюклиу мечтаел точно за това! Той правел всичко за масовизиране и еманципиране на българското националноосвободително движение. В прокламацията на Витгенщайн към българите се казвало, че нарушителите на реда ще бъдат наказани. Това не охладило ентузиазма на българите.





През пролетта на 1828 г. руската Войска трябвало да мине пълноводния Дунав при Тутракан, но нямали водачи и хора, които да управляват лодки в бързия Дунав. Българите били готови да преминат реката на всяка цена, даже ако трябва да я преплуват. Помощта обаче не била желана и върховното руско командване се въздържало от издаване на заповед за включване на български отряд във войната. От друга страна било много важно Тутракан да бъде превзет – от това зависел изходът на войната.

Пак в разрез със заповедите на руското командване, българите минали на българския бряг – те отлично знаели къде има брод и можели да управляват селски лодки, още повече, че капитан Буюкли

воювал там в предишната Руско-турска война. А „проклетият генерал Ром“ написал в рапорта до руското командване, че българският отряд е преминал „самovolно“ реката при Тутракан:

„При такова голямо старание да ни помогнат в край, където не е останал нито един жител (неприятелят нарочно е изстребвал или изселвал местното население, за да не помага на русите), който да ни покаже пътя, аз не виждах нищо неудобно от това да им позволя да вървят след корпуса, още повече, че не искаха нищо от нас – като изключим малкото количество сухари на първо време... Тъй като служиха наравно с казаците, които не са повече от 300 души, както при изпращане в авангардна служба, така и в ставащи-

те малки сражения на 9-о число (юни 1828г.), където имаха убити и ранени, то като признание за усърдието им, за доброто им поведение и храброст, като получих заповед от Ваше сиятелство от 23 юни, считам за свой дълг преди отприщането на тези българи да доведа това до знанието на Ваше сиятелство и се осмелявам най-покорно да моля да уважите посочените причини и да позволите да бъдат оставени...”

Малката, бърза и смела „флотилия” на Буюклиу в продължение на цял месец действала със светкавични набези предимно по р. Дунав. Тя превзела 3 острова близо до Силистра, осигурила пътя на руската флота и връзката ѝ с войските в Кълъраш, понеже много турски кораби патрулирали там. Българите трябвало да прекъснат помощта за турците от Русе – в техни ръце била съдбата на Силистра. С примитивните си лодки пленили малки турски кораби с командите им, складове с провизии, сено, добитък и боеприпаси и ги предавали на руските войски, залавяли турски куриери, носещи важни съобщения, помагали в разузнаването. През септември 1828 г. пленили голям турски кораб от Русе за Силистра, правели салове за превоз на руски военни части, разтоварвали артилерийски руски оръдия, снаряжи и пушки на българ-

ския бряг. Руснаците говорили за Буюклиу като за „човек с неспокоен характер”. Силистра била превзета през юни 1829 г., след което руските войски преминали Стара планина през Тракия и превзели Огрин на 20 август 1829 г.

„Във време же Дибича Забалканскаго в лето 1828-29 беше предводител на самоволное военно отделение, съставено от българи, Георги Стойков Мамарчов-Буюклу капетан, родом от Котел, който в Доростолское обсаждане показа голямо юначество, де с българское само отделение пресекул бе Дунав, и вардеше да не премине ни един турчин, нито лади помощ на обсаждания в Доростол. А в едно нападение на Доростолската крепост, он ся прикачи откам Дунава с триста от свои избрани българи и крепост и облада един от най-главния крепостни логоури /табии/, убърна топове на град. То беше най-главная причина, коя унужди обсаждения турци в Доростоли да ся предадат на руси. За това негово дело проводи му ся орден „Св. Анни” и скъпоценна сабия от рускаго царя Николая”...

Георги Сава Раковски

На 9 юли 1829 г. ген. Дибич написал писмо до царското правителство: „С навлизането в Балкана аз, за моя радост разбрах, че туркашните християнски жители на-



Военен план на Силистренската крепост 1827 г.

Всякъде посрещат нашите войски с радост и изразяват цялата си готовност да ни окажат според възможностите си помощ”.

През Втората фаза на войната руското командване все пак взело решение за сформиране на голям доброволчески български корпус, на който била възложена задачата да охранява фланговете и тила на руската армия, да се грижи за комуникациите и разузнаването на противниковите планове, сили и съобщения по линията Цариград – Айтос – Шумен – Силистра, да извършва диверсии в тила на турците и да защитава мирното население от издевателствата

на башибозуците. И да сплотява българското население около руската войска. Корпусът наброявал 1612 души (юни 1829 г.) и бил под командването на ген. Кисельов и ген. Рупер. Знамето на българската кавалерия носело образа на св. Георги Победоносец, а на пехотата – на св. Никола. За български командир бил избран капитан Георги Мамарчев Буюкчу.

Въпреки страховете на руското правителство, българите се подготвяли за освободителна битка. В края на войната кипещт сред народа нараснал неимоверно – те вярвали, че народоосвободителната борба тепърва започва. Ген. Дибич предвиждал евентуално



кап. Мамарчев

трета фаза на войната – да се въоръжат 30 000 българи и да принудят Османската империя да капитулира. Българското въстание било толкова желано от българите! Макар това все пак не бивало да се допуска.

Г. Мамарчев – Буюклиу бил винаги в центъра на бойните действия и във връзка с прогресивните кръгове сред емиграцията и в родината. Върховният началник Липранди наредил на кап. Мамарчев да не се отлъчва от корпуса. Капитанът с „неспокоен характер“ искал да достигне с отря-

да отвъд Стара планина, където народът стихийно въставал още преди приближаването на русите.

„1829 г., август 2-и ден. Ето Русия погаци са из гастата кория. И чухми два топа, чи изгърмяха край кривата пътека, сиреч из Кривча. И оттамо слиза сичката росийска войска. И ний бяхме свободни. И много бяхме весели. Голямо чудо, голямо удоволствие. Изнасяхми хляб и давахми на казаци и тии благодаряха.“

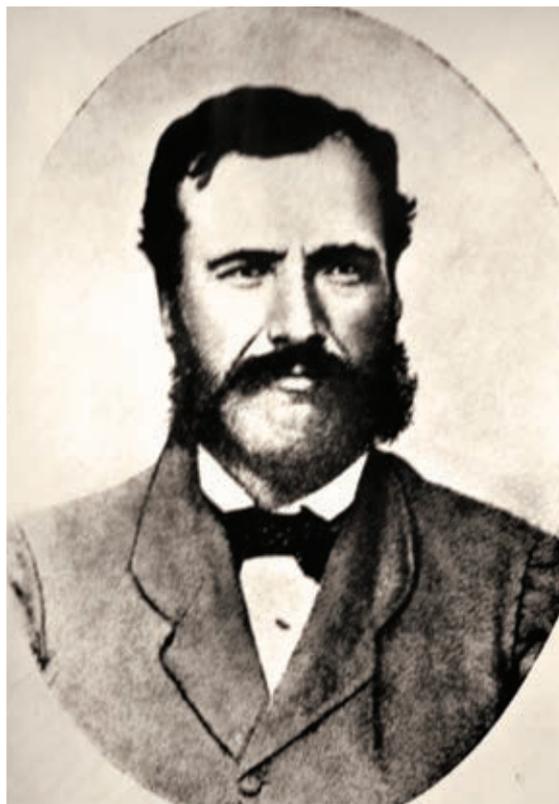
*Из исторически сведения
от град Котел*

Постановленията на Огринския мирен договор от септември 1829 г. осуетили надеждите на българите да получат политическа автономия по подобие на съседните балкански народи. Български делегации пристигнали при ген. Дибич за *разрешаване на българския въпрос*, уверявали царското руско правителство, че 15-20 000 българи ще се вдигнат срещу Турция и молили за помощ в решителната битка за национална независимост. Русия обаче не желала войната да премине в трета фаза. Българите се опасявали, че след края на войната и изтеглянето на руските войски, турците ще започнат издевателства над българите. Единственото, което руският

император разрешил, било българите, участници във войната, да продагат имуществото си и да се изселят безпрепятствено в Русия. Това било написано и в Огринския мирен договор, подписан между Русия и Турция на 14 септември 1829г. В резултат на това се случила най-голямата изселническа вълна на тракийски българи от Югоизточна България към Бесарабия, като мнозина останали в Добруджа.

Капитан Георги Мамарчев Буюкклиу бил против изселването и започнал да организира нова бунта – този път срещу две могъщи империи. В Сливен трябвало да бъде организиран военният щаб и там трябвало да бъде центърът на въстанието. Оттам изпратил доверени хора в много селища на България да организират населението за война. По думите на Силимски „Буюка обедини всички голтаци”...

„Дибич Забалканский премина Стара планинь и управи ся на Адрианопол /Огрин/, а Мамарчов смислил, че время е веки удобно, да помогни и своему отъчеству за което е служил с толкова ревност в русийския победоносни походи, управя са с 500 Войни-българи и доде в село Котел. Негова цел и намерение беше да съсредоточи окръстная села и град Сливен и да се управи на Велико Търново,



Г. С. Раковски

где тържествено да поздрави и събуди одавна заспалаго българскаго лъва под народний знамян и с радостная свободи тръба.”

Г. С. Раковски

На 2 април 1830 г. започнали активни въстанически действия в Градец, близо до Котел, където кап. Мамарчев се появил с отряд от 500 доброволци, към които се присъединявали селяните от околните села. Чорбаджиите предупредили ген. Дибич за въстанието и изразили „крайно безпокойство”. Мамарчев бил едновременно опасен и за руските генерали,



Ген. Дибич

които не желаели да загубят благоразположението на императора, и за турците и великите сили, които се страхували да не би въстанието да обхване цяла България. И тогава, най-неочаквано за всички, капитан Георги Мамарчев вдигнал голяма шумна сватба. Съпругата му се казвала Рага.

„Он разположи своя войска в окръстна малки села и за да покажи Русии, че он ся оттеглил от русийска служба, кое всегда бе му свободно, аки самоволен войник, ужени ся в Сливен и почна да действа за свое благородное дело. По-първи българи ся съединиха с него и дочекаха го къту от Бога проведен тям спасител. Работа напредваше добре и общий възторг владеше между народ. Това намерение

ся събщи и на отделни места в България. Но между тем внезапно достигна в Сливен едно казашко отделение от 200 людие, изпроводено от Дибича и отведи капитан Георгия под стража на главное военно станище при Дибича. А на прочей българи послал беше Дибич руски чиновници да кажат следния: „Българи, стойте си мирно, че ще убърна аз топове да ви избия!”

Г. С. Раковски



За това събитие разказва една красива народна песен:

*Тъмен вятър вее, ситна роса пада,
Ювенджи Никола бяла коня води.
Рада, бяла Рада на чардаци седи,
от високи столи Ювенджия моли:
– Ювенджи златарю, млади хазнатарю,
една пара имам, на Георги я давам.
Георгом – за пищови, коньом – за подкови,
Георгом – капитанум, коньом – ажграхану.
На Градец да иде града да си гради.
Градата му ѝ кула, кула на три ката.
За петстотин мина негова дружина,
за верни другари, неговии войскари.
Млади харамии, момци моралии,
млади ирминлии, момци харамии
войска да събират, буна да направят.*

И тъй на собствената си сватба Георги Мамарчев Буюкли се готвел за въстание. Със „сватбарите“ той имал намерение да нападне Търново и да провъзгласи освобождението на България. Явно ген. Дибич, познавайки „непокойния характер“ на Буюкли, не се засрамил да изпрати срещу него 200 руски войници. Кап. Мамарчев бил арестуван, а неговият отряд – разпуснат. Ген. Дибич се отнесъл към него много строго. Съмишленниците на Буюкли от Сливен и Котел направили постъпки пред Дибич за неговото освобождаване.

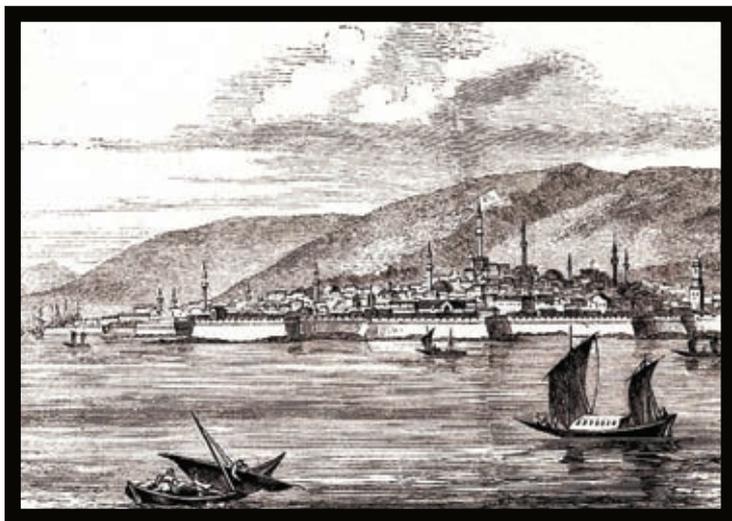
„Събраха ся и после едно дълго заседание, решиха да ся напише една молба от страна народа и с няколко пълномощни миряни и свещеници да се изпроводи Дибичю. Та жалба ся писа в Котел, в дома на Стойка С. Поповича, от покойнаго г. хаджи Атанасия Т. Беровича... Того ради молим милостиваго господаря военачалника Дибича, в имя негово величество царя Николая, да освободи наш брат и съотечественик капитан Георгия С. Мамарчова...” Г. С. Раковски

В молбата българите молели още да продължат борбата самостоятелно, но Дибич не само че се отнесъл с неуважение към нея, но и заповядал да изпратят капитана „под казашка стража в Букурещ, да ся гаде под съд. Как ся е тамо оправдавал той родолюбец, българский витяз, не ми е познато, обаче след няколко време он ся упредели за Доростол (Силистра) градский управител и дойде с домородството си тамо. Знаино е, че Русия доволно още време после Адрианополски мир държя под залог, догде и ся отплати султан Махмуд за уговореная военна иждивения”. Г. С. Раковски

В Букурещ с кап. Мамарчев били още двама българи от неговия отряд – волентирите Нейкул и Димитриу. Вероятно са лежали в затвора до края на ноември 1830 г. Както пише и Раковски, не се знае по какъв начин е бил оправдан, но

в края на същата година Буюклиу се заселил в град Силистра, която до 1836 г. трябвало да остане в руски ръце, с присъствие на руски войскови части – като гаранция, че Турция ще изплати наложените ѝ големи военни контрибуции след войната. Капитан Георги Мамарчев, едва ли без благословията на руската власт, станал първият кмет на северното градче и основал български квартал, който нарекол „Волната”. Някъде е написано, че дошъл в града като търговец на ракия и други спиртни напитки. До него неотлъчно била Рага, там се родили и децата им. Две от тях – Стефан и Мария, той изпратил да учат в Русия – Стефан във военно училище, като вероятно си го представял по-късно как ще се върне в Родината си като генерал и ще се бие за свободата ѝ...

Във „Волната” се заселили неколцина от най-борбените негови до-

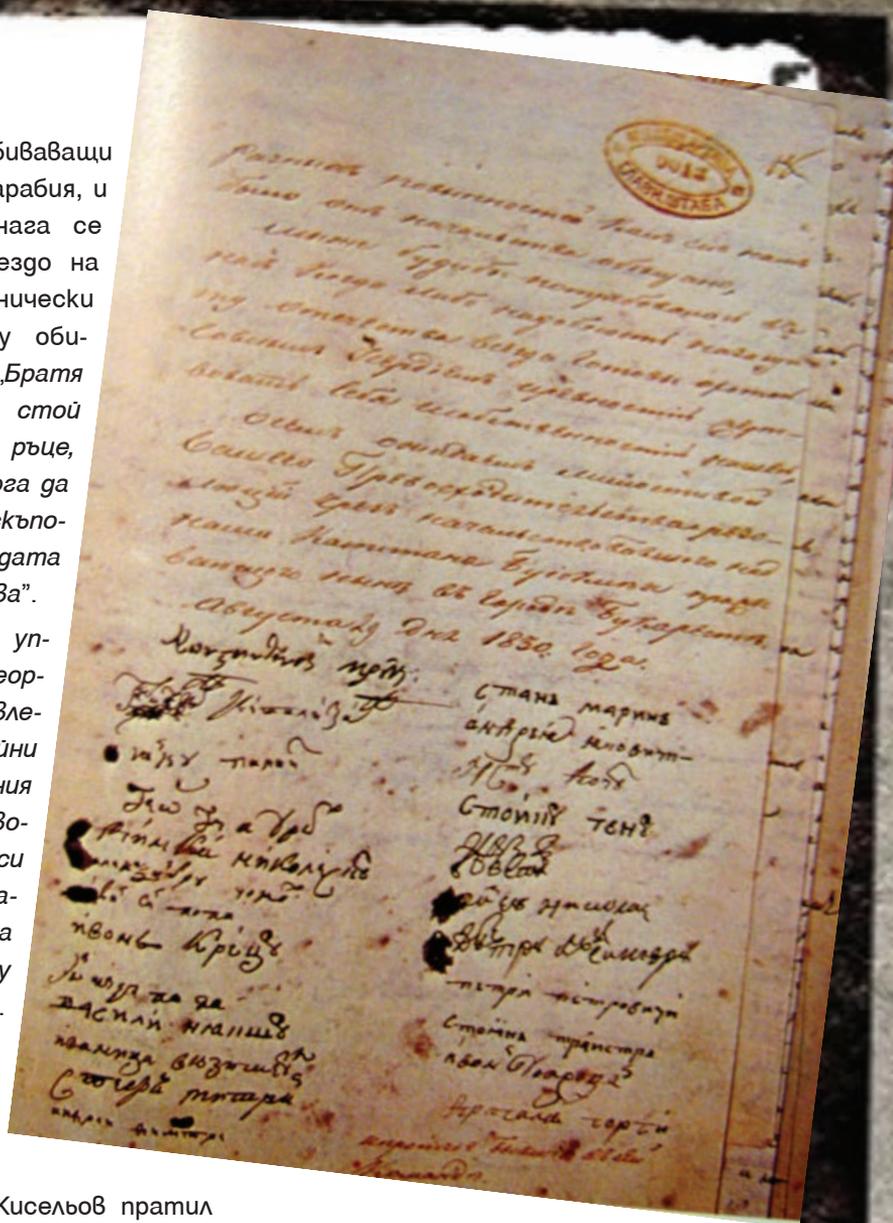


броволци, пребиваващи дотогава в Бесарабия, и кварталът веднага се превърнал в гнездо на опасни въстанически кроежи. Буюклию обичал да казва: „Братя българине, не стой със скръстени ръце, ти трябва всякога да помниш, че най-скъпото нещо – свободата – даром не се дава”.

„Като градски управител кап. Георги Мамарчев влезе изново в тайни сношения с ония отлични по свободолюбивите си желания българи, които още на 1829 г. бяха му дали думата си”. П.Кисимов, в „Дунавска зора”, 1868 г.

През 1831 г. руският генерал Кисельов прати специален пратеник в Силистра, който донесъл, че тук са се събрали „доволно количество българи”, готови да пристъпят към „всякакво начинание”. Капитан Георги Мамарчев строго бил следен от руското правителство. Дали тогава Буюклию все още е вярвал, че

Русия ще помогне на България да се освободи от робството, или вече е решил, че българите трябва да разчитат на собствените си сили, е трудно да се каже. Но българският революционер бил убеден, че за успеха на мисията трябва да се проведе широка организация, която да мобилизира





Велчо Атанасов

местните български сили. Затова заедно с Велчо Атанасов – Джамджията от Велико Търново започнал да организира нова буна. През 1835г. се навършвала 650-та година от въстанието на Асеновци. Тогава трябвало да избухне новото въстание в Търново и да провъзгласи свободата на България.

Велчо Атанасов бил богат човек, притежавал дюкян на Бажгарлъка с различни стоки. Бил наричан още Болтаджията (от рум. „болта” – дюкян). Бил един от първите книжари и книгоразпространители, „тежък търговец”, „бератлия”, т.е. който се ползва с известни привилегии въз основа на специа-

лен документ „берат”. Като младеж се счепкал с турците, избягал отвъд Дунава и оттам се познавали с Буюклиу. Нарекли новата буна Велчовата завера, когато през 1833 г. „заверджиите” започнали да събират оръжие и си уреждали тайни срещи в Преображенския, Лясковския, Капиновския и Плаковския манастир „Св. Илия” – подготовката за въстанието траело 2 години. Било определено то да избухне през пролетта на 1835г., най-вероятно на 12 април, когато Плаковският манастир имал патронен празник: „светлият петък” след Великден. *„Оная работа остана да се свърши напролет, когато дойде от Силистра капитан Георги и да я нареди; и да стягаш за тогава момчетата”*.

Но както често се случва у нас, заверата била разкрита в навечерието на избухването ѝ поради предателство, членовете на щаба били заловени в Плаковския манастир, жестоко изтезавани и обесени при различните търновски порти. Бил пощаден само отец Сергей, понеже бил духовник, но поради жестоките мъчения умрял няколко дни след това от раните си, и капитан Георги Мамарчев, понеже бил облечен в руска униформа и носел руска сабя, та турците били стъписани заради руското му поданство – какво пък ще да е това „руско вмешателство” в

подготовка на размирици, при условие, че отношенията между Турция и Русия вече са безветрени.

Турците скалъпили набързо съд и изправили капитан Мамарчев да отговаря за делата си. Дръзко, „куражлия и сербез“, „без да му мигне окото“, Буюклиу казал: *„Викаха ме и аз дойдох: това ми е занаята – аз съм волентирски капетанин“*. След 38 години Левски ще отговори по същия начин пред турския съд: *„Занятието ми е да облекчавам положението на българите. Възложиха ми да давам упование на целокупна България“*.

„Капетан Георги, понеже беше човек с руска униформа облечен и познат руский пълководец, не смея търновский войвода да го обеси; но изпроводи го заедно с Андония (Никопит) до Хюсеин паша, който го управи абие (веднага) за Цариград. Турское правителство изяви цариградское русийско посланичество о тому, което ся от каза от капетан Георгя и рече: Не познаваме човека! Доста замечателно и чудно е за нас, българите, че росийское в Цариград посолство, преди да се откажи от капетаня Георгя, изпроводи го в Одеса, дето, къту го разжаловаха, тоест, къту му зеха ордените, кои той с кръв и с жъртва живота си бе за храброст добил, придагоха го турком“. Г. С. Раковски

Буюклиу бил отведен в Цариград под стража, като арестант и предаден на турските власти, които пък го предали на руското посолство. Руският посланик А.Бутенев провел с него дълъг разговор и капитанът трябвало да дава писмени обяснения какво е правил в Търново и околните селища.

„Долуподписаният Георги Буюкли, на служба при негово величество Всеросийския цар, съобщавам, че по време на моето пребиваване в Силистра със семейството си получих удостоверение от началството за многобройните си заслуги и помолих за разрешение от тамошния руски представител за пътуване до Константинопол, като направих съответната молба. Беше ми отказан паспорт под предлог, че е нужно да се иска разрешение от Петербург. След като чаках почти 6 месеца и не получих никакво разрешение, реших да се отправя за Петербург, но и това не ми беше разрешено. Тогава се обърнах лично към полк.Берг, който се намираше в Силистра, и заявих, че ако не ми дадат паспорт за пътуване до Петербург или Константинопол, ще замина без такъв; на това ми се отговори, че мога да постъпя както желая.

В това време при мен дойдоха двама старейшини от Търново по име Кольо Гайтанджията и Ганчо Ви-

танов – Силистралията, които ми казаха, че градската община, научавайки за моето намерение да пътувам до Константинопол, ме моли да замина с тях до града, тъй като те желаели да водят преговори с мен по назрели въпроси, обещавайки да ми платят всички разходи. Нуждаейки се от средства, аз се съгласих с тяхното предложение и като наех турска каруца, заминах, съпроводен от Кольо в Търново...

Дошлите започнаха да се оплакват от градските правителствени власти и от чорбаджиите за притесненията, които народът търпи, и със сълзи на очи ме помолиха да отида като техен пратеник в Петербург при императора, за да защита правата им; но научавайки, че ще заминавам към Константинопол, решиха да изпратят по мене изложение до султана. Аз реших да замина незабавно за Котел, където според уговорката трябваше да ми се донесе готово изложението; но поради великденските празници не можах да намеря коне и бях принуден да чакам до сряда, когато неочаквано се явиха шестима турци, които ме накараха да ги последвам до Търново. Пристигайки тук, аз се представих пред войводата (местния управител) и в присъствието на митрополита бях запитан за причината за моето идване в Търново”...

Капитан Георги Мамарчев се опитал всячески да отклони вниманието и на турските, и на руските власти от заверата. След разпита А.Бутенев направил донесение пред руското правителство:

„Тъй като Портата няма достатъчно доказателства за участието на Буюкли в споменатия заговор, той ми бе предаден. Вземайки под внимание обстоятелството, че кап. Буюклиу е дошъл от Силистра в Турция без какъвто и да е документ, с изключение на грамотата за връчения му орден „Св.Ана” III степен с панделка, аз не мога да се реша да позволя на този офицер по-нататъшно пребиваване тук, но го отправям до Одеса при новоросийския ген.губернатор граф Воронцов, за по-нататъшни разпоребди с неговата съдба...”

А бъдещата съдба на Буюклиу се превърнала в предмет на оживени дипломатически контакти между руските и османските власти. В Одеса „Волентирският капитанин” най-вероятно бил разжалван – вече не бил руски поданик и офицер, след което го върнали обратно в Цариград, предали го на турските власти, без Русия да поеме някакво покровителство над него. Само руският посланик А.Бутенев разговарял поверително с турския външен министър, който дал уверение, че „Буюклиу няма да бъде подложен на каквото и да е наказание и че е

Възможно той да бъде изпратен в отечеството си и там да бъде по-ставен под надзор”.

Според Раковски капитанът имал лична среща с Махмуд II, който бил любопитен да види „*того българина и сам го попита: за коя причина е щял да подигне България? Капитан Георги, който знаеше добре турският език, отговорил е султану с най-голяма дързост, че докогда ся принасят така свирепо и безчеловечно с българи, нещът отбегна турци от това зло*”.

И тъй турското правителство осъдило кап. Г. Мамарчев на заточение отначало в гр. Кония, а после на о. Самос. Султанското правителство му осигурило прилична издръжка в пари и храна. Буюклиу можел да повика при себе си семейството си, но без право да се завръща в родината си.

Рада, „*Капитан Георгиева съпруга, после того жалостнаго случая, управи ся от Доростола (Силистра) в Букурещ – (може би да ходатайства за освобождаването на съпруга си) – и оттамо дойде в Цариград ведно с първородное си чядо Марийка... С помощия някого си сродника капитан Георгиева, управи са в Азия на Коня и отиде да съучаствува горчивое заточение любезнаго си съпруга*”. Г. С. Раковски През 1840 г. Рада отишла отново в Цариград с постъпки за осво-

божение на съпруга ѝ. Турската власт решила да го освободи от заточение, но само при условие, че няма да се връща в родината си. Буюклиу приел условието и решил да се засели във Влахия. Котленецът Стефан Богориди обаче, който бил висш турски чиновник, считал, че капитан Георги Мамарчев е много опасен и трябва да бъде под надзор. И издали втора заповед, с



която определили на Буюклиу новото му местожителство: о. Самос през 1841 г.

„*Много самошки морски капитани-гърци му предлагаха да му подадат средство да отбегни в свободна Гърция, но он не приемна, с надежда, че Русия ще го освободи един ден, а най-паче, защото имаше преписки с някои си в Одеса обитаящи българи, коим беше изпратил списък с доказателства за*

вся своя подвизи в русийския с Турция походи в лято 1812 и 1828 г. Но оста си бедний с пуста надежда...
Г. С. Раковски

Синът на Буюкклиу – Стефан учил във Военното училище в Херсон, станал юнкер, но не можал да получи офицерски чин, понеже баща му нямал дворянско потекло и не бил вече руски поданик. Стефан напуснал Военното училище и се замонашил в Киевопечорската лавра, след което престанал да води кореспонденция с баща си за около една година. Когато отново бил намерен, бащата настоял синът да се яви пред Богориди и да ходатайства за освобождаването му, на което Стефан отговорил: „Аз не зная за какво трябва да се явя пред княза: ако е за вашето избавление от о. Самос, то много по-добре и по-удобно е това да бъде направено от моята майка, която да падне на колене със своите деца пред стария княз и дори пред самия султан, за да моли за помилването на своя невинно страдащ мъж, а децата – за своя баща.” Добавил, че за него – бъдещият монах, при това бивш турски поданик и руски военен, това не само е неудобно, но дори и опасно.

Действителността била съвършено различна от мечтите и плановете на Буюккли. Той виждал как синът му Стефан, като руски офицер идва в Цариград и

получава сабята, която руският император подарил на баща му; после отива при него на о. Самос и оттам (бащата вече бил уредил това) заминава за Атина и продължава образованието си. Буюккли също ще намери начин да отиде при него. После ще отидат в Черна гора и ще подготвят заедно революцията. В едно от последните си писма Г. Мамарчев написал така:

„Да даде Бог здраве, че може би скоро ще ми бъдат нужни оръжията, за да ги употребя скоро за в полза на отечеството, ако бъда жив. Също ви моля да поздравите всички добри приятели и доброжелатели на отечеството и на нашия български род, и много добре би било, ако някои от тях се постараят да помогнат на Стефана, защото той след време ще бъде много полезен на нашето отечество”.

Буюкклиу трудно понесъл вестта, че синът му е станал монах и няма да продължи неговото дело. Месечната му издръжка била прекъсната и това принудило капитана да изпрати семейството си при сестра си Руса в Котел. Останал сам на о. Самос, отчаян и галеч от близки и родина, капитан Георги Мамарчев Буюкклиу починал на 60-годишна възраст през 1846 г. Местните гърци го погребали в двора на малък параклис.

ВОЛЕНТИРСКА ПЕСЕН

Гора се вие, развива
пиле в Балкана запява.
Сърце ми, мале, играе,
сърцето ми войнишкото,
сърцето – волентирското.

Кончето ще си изведа,
кончето раванлията.
Байрака ще си развива
байрака командирския,
байрака волентирския.

Момчета ще си събера –
моята вярна дружина.
Дунава, мале, да минем,
руската войска да найдем,
руски солдату да станем.

Ако във битка загина,
ако ме куршум удари,
да чакаш, мале, да чакаш
хабер от мене да гоиде,
момчета да ти донесат

пушката ми бойлията,
ризата куршумлията,
сабята, мале, руската,
грехата капитанската,
грехата волентирската.

Недей за мене да жалиш,
девет си сина хранила.
Едина сина Мамарчев
него юнак си родила,
солдатин си харизала.

МАМА НА ГЕОРГИ ДУМАШЕ

Мама на Георги думаше:
– Сино ле, капитанине,
стига си скитал, сино ле,
с белите руски солдату!
Не ти ли, мама, омръзна
чуждата греха и сабя?
Ела си, сино Буюкли,
ела ни, сино, отърви
братята от еничари,
бащите от чорбаджи,
майките от харемите,
сестрите от аяните.
Ела си, сино Буюкли,
ела си, сино, у дома!
Доста си скитал на война
с белите руски солдату!
Доста си скитал, сино ле,
под чужди байрак за слава!



БИБЛИЯТА



ЗА



ПЧЕЛИТЕ

И

Архимандрит Павел Стефанов

МЕДА





Библията е най-разпространената, най-превеждана и най-четената книга в света. В православния си вариант тя е корпус от 77 книги, писани в продължение на 3 500 години. Библията се занимава предимно с историята и мъдростта на евреите, които в Античността са единственият народ, почитащ само един Бог. В нея може да се открият сведения по всевъзможни битови и фолклорни теми, включително за пчелите и пчеларството.



На еврейски "пчела" се превежда с *debhorah* (дебора). Съществителното е използвано и като женско лично име. Кърмачката на Ревека в Битие 35:8 се нарича Девора (Дебора). Преди евреите да имат царе, те се възглавяват от съдии, които са надарени с пророчески способности. Една от тези безстрашни жени носи името Девора (Съдии 4-5 гл.).



Пчелите са споменати само четири пъти в Библията, при което те веднъж са свързани с мед. Чутовният герой Самсон, мъж на Далида, разкъсва лъв като яре и когато след няколко дни се връща на мястото, намира „рой пчели в лъвовия труп и мед“ (Съдии 14:8). На пръв поглед е невероятно, че пчелите се заселват в туловище. Още Аристотел в неговата „Зоология“ припомня отвлъчването на пчелите към силната миризма и гнилох. Но при горещия климат на Палестина слънцето изсушава бързо труповете, а дивите животни ги очистват от месото и те не миришат. В американския щат Монтана са намирани скелети на умрели волове, в които са заселени рояци пчели.



Другите цитирания на пчели в Библията подчертават тяхната нападателност и колективен инстинкт. Мойсей напомня на евреите за техните врагове: „Погнаха ви така, както правят пчелите“ (Второзаконие 1:44). Авторът на псалмите се жалва, че неприятелите го заобиколили като пчели (Псалом 117:12). В книгата на



пророк Исаия (7:18) пчелите се уподобяват на наказанието, което ще постигне юдеите, когато бъдат завладяни от асирийците.

20 см. Поставят се хоризонтално под сянка, за да се избегнат палещите лъчи на слънцето.



Не е известно дали древните евреи са отглеждали пчели, въпреки че това е много вероятно. Ханаан (Палестина) често се нарича „земя, в която тече мляко и мед“. Тъй като мляко може да се добива само от питомни животни, споменаването и на мед в този израз сигурно загатва за култивирано пчеларство. Селските кошери, използвани днес, не са се променили през последните 2 000 години. Понякога те са голяма керамична делва. По-често представляват цилиндрични тръвни, изплетени от черничеви клонки, с дължина около 1 м и диаметър около



Медът (на еврейски *debash*, на гръцки *melí*) се споменава 54 пъти в Библията, а пчелната пита – девет пъти. Медът се разглежда в различни функции като полезна храна, целебно лекарство, съставна част на приятни напитки, подходящ гар и ценно притежание. Свързването на Ханаан с мед и мляко се среща 21 пъти в Библията. Св. Йоан Кръстител, чиито мощи бяха намерени в Созопол, според Евангелието яде скакалци и див мед в пустинята (Марк 1:6; Матей 3:4). Когато умрелият Христос възкръсва, Той се явява на учениците си и иска да яде, за да ги увери, че не е



призрак. Те му дават да вкуси печена риба и пита с мед (Лука 24:42).



Еврейците обичат много мед, защото тогава няма други подсладители. Той е приятен и сладък за гърлото (Притчи 24:13). Но като всичко на този свят трябва да консумира с мярка, за да се избегне пресищане и повръщане (Притчи 25:16). Човек, който е пресищен и свръхзадоволен, отхвърля дори ценност като пчелния мед (Притчи 27:7). Цар Саул заклева народа да не яде, докато той не победи филистимците. Но хората влизат в гората и попадат на такова изобилие от мед, че питите са пръснати по земята. Царският син Йонатан гръзва да наруши обета и да яде от тях, при което „очите му светнаха“ (1 Царства 14:27). Пчелите запълват и в пукнатините на скалите (Псалом 80:17). Мечтата на хората е да попаднат на „реки от мед и мляко“ (Йов 20:17). Про-

рок Исаяя предсказва, че в месианското бъдеще неговите сънародници ще се хранят с „масло и мед“ (7:22).



И досега се спори какво всъщност представлява маната, която евреите събират при 40-годишното си скитане из пустините. На вкус тя е „като медена питка“ (Изход 16:31). В по-късния Талмуд се уточнява, че „медът е 1/60 от маната“. Древните евреи търгуват с мед. Според пророк Йезекиил (27:17) те продават мед в Тур, а вероятно и в груги финикийски градове. Установен е обичай да се събират запаси от мед в полето (Йеремия 41:8).



Медът е особено ценен като подгарък. Когато Яков изпраща синовете си в Египет за провизици, те вземат като дар на фараонския сановник Йосиф „малко мед“ (Битие 43:11). Между храните на Давидовата войска се отбелязва и мед (2 Царства 17:29). Мъдрецът Иисус син Сирахов подчертава меда като една от главните „потребности за живота на човека“ (39:32).



В Библията медът често се споменава в символичен смисъл, при което е алюзия за нещо, подобно на неговите качества. Псалмопевецът нарича съдбите Господни „по-сладки от мед и капки от вощен мед“ (18:11). Премъдрият Соломон сравнява приятната реч с мед. Тя е „за душата сладка и за костите лековита“ (16:24). Същият цар, който има богат опит в любовта, предупреждава срещу изневярата: „Мед тече от устата на чужда жена.., но се-

тнините от нея са горчиви като пелин“ (Притчи 5:3-4). Два пъти в Библията евреи изяждат фигуративно свитък на Библията, който на вкус им се струва сладък като мед (Йезекиил 3:3; Апокалипсис 10:9-10).



Древните евреи имат само един храм в Йерусалим, но там не е разрешено да се изгаря мед на олтара, вероятно поради опасения да не ферментира или поради факта, че се използва като жертвена храна от околните езически народи (Левит 2:11). Но той може да се гарява на храма като начатък подобно на други продукти (Левит 2:12).



Днес пчеларството в модерен Израел процъфтява и продължава традициите, натрупани през вековете от героите на Вечната книга.





pravoslavie.bg

